

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

જગદીશ મંડલ

વિરુદ્ધ

ઓરિસ્સા રાજ્ય અને અન્ય

ડિસેમ્બર ૧૧, ૨૦૦૬

[જી.પી. માથુર અને આર.વી. રવીન્દ્રન, ન્યાયમૂર્તિઓ]

કરારો-નિવિદાઓ-નિવિદા નામંજૂર કરવાનો મુદ્દો-કારણદર્શક નોટિસ-
તેની આવશ્યકતા-નિવિદા સમિતિનો નિર્ણય-ન્યાયિક સમીક્ષા-તેની વ્યાપ્તિ,
સત્તા અને ક્ષેત્ર-બે હિસ્સામાં નહેરના નિર્માણ માટે આમંત્રિત કરાયેલા
નિવિદાઓ-એક કોન્ટ્રાક્ટર દ્વારા ઓફર કરાયેલા દરો સૌથી નીચા હોવાથી
સ્વીકૃતિ માટે ભલામણ કરવામાં આવી-ઉક્ત કોન્ટ્રાક્ટરે રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ ની
પોસ્ટલ ટર્મ ડિપોઝિટ ગીરો મૂકીને અર્નેસ્ટ મની ડિપોઝિટ સબમિટ કરી-જળ
સંસાધન વિભાગને એક લેખિત ફરિયાદ મળી કે કોન્ટ્રાક્ટરે માત્ર રૂ. ૭,૦૦૦ ની
પોસ્ટલ ડિપોઝિટ કરી હતી અને પાસબુકમાં આંકડો બદલીને રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦

કરીને વિભાગ સાથે છેતરપિંડી કરી હતી-તપાસ કરવા પર, સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોસ્ટ ઓફિસે જવાબ મોકલ્યો જેમાં જણાવ્યું કે કોન્ટ્રાક્ટર દ્વારા સબમિટ કરાયેલું રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦/- નું ઉક્ત ટર્મ ડિપોઝિટ ખાતું કોઈપણ સત્તાવાર જરૂરિયાત માટે ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ નહીં-નિવિદા સમિતિએ ઠરાવ્યું કે કોન્ટ્રાક્ટર દ્વારા સબમિટ કરાયેલ ઇએમડી અમાન્ય હતી અને તેના પછીના બીજા સૌથી નીચા માન્ય નિવિદાઓને સ્વીકારવાની ભલામણ કરી-કોન્ટ્રાક્ટરે હાઈકોર્ટના નિર્ણયને પડકારતી રિટ પિટિશન દાખલ કરી-હાઈકોર્ટે કોન્ટ્રાક્ટર સામે ફરિયાદ દાખલ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો-પરંતુ પોલીસ તપાસમાં બહાર આવ્યું કે કોન્ટ્રાક્ટર દ્વારા રજૂ કરાયેલી પાસબુક અસલી હતી-ત્યારબાદ, હાઈકોર્ટે રિટ પિટિશન મંજૂર કરી અને ઠરાવ્યું કે નિવિદાઓ સમિતિ દ્વારા કોન્ટ્રાક્ટરની કામની ઓફરને મનસ્વી રીતે નામંજૂર કરવામાં આવી હતી-તેની શુદ્ધતા-ઠરાવ્યું: વહીવટી કાર્યવાહીની ન્યાયિક સમીક્ષાનો હેતુ મનસ્વીપણું, અતાર્કિકતા, અયોગ્યતા, પૂર્વગ્રહ અને ખરાબ દાનત (માલા ફાઈડ) ને રોકવાનો છે, નહીં કે પસંદગી અથવા નિર્ણય 'યોગ્ય' છે કે નહીં તે તપાસવાનો-નિવિદા સમિતિએ કોન્ટ્રાક્ટરનું નિવિદાઓ યોગ્ય રીતે નામંજૂર કર્યું કારણ કે તેની સાથે માન્ય ઇએમડી સામેલ ન હતી-નિવિદા નામંજૂર કરવા માટે કોઈ કારણ દર્શાવો નોટિસની જરૂર નથી-હાઈકોર્ટનો ચુકાદો રદ કરવામાં આવ્યો-ઓરિસ્સા પબ્લિક વર્ક્સ ડિપાર્ટમેન્ટ કોડ, કલોઝ ૩.૫.૧૮.

કરારો-નિવિદાઓ-દરો-અત્યંત નીચો દર-ઓફર કરવો-તેની અસર-

બે હિસ્સામાં નહેરના નિર્માણ માટે આમંત્રિત કરાયેલા નિવિદાઓ-એક કોન્ટ્રાક્ટર દ્વારા ઓફર કરાયેલા દરો સૌથી નીચા હોવાથી સ્વીકૃતિ માટે ભલામણ કરવામાં આવી-બારીકાઈથી તપાસ કરવા પર, નિવિદાઓ સમિતિને જણાયું કે કામની એક મોટી અને અંતિમ આઈટમ અંગેનો આવો અત્યંત નીચો દર કામની પૂર્ણાવૃત્તિને જોખમમાં મૂકે તેવી સંભાવના છે-તેથી, નિવિદાઓ સમિતિએ કોન્ટ્રાક્ટરનું નિવિદાઓ નામંજૂર કર્યું અને તેના પછીના બીજા સૌથી નીચા માન્ય નિવિદાઓને સ્વીકારવાની ભલામણ કરી-હાઈકોર્ટે કોન્ટ્રાક્ટરની રિટ પિટિશન મંજૂર કરી-તેની શુદ્ધતા-ઠરાવ્યું: અત્યંત નીચો અને અસાધ્ય દર અથવા દરો એ નિવિદાઓ નામંજૂર કરવા માટેનું એક કારણ છે-સમિતિએ પોતાની બુદ્ધિનો ઉપયોગ કર્યો છે અને એવું કારણ આપીને નિવિદાઓ નામંજૂર કર્યું છે જે ન તો અતાર્કિક છે કે ન તો મનસ્વી-હાઈકોર્ટનો ચુકાદો રદ કરવામાં આવ્યો.

સીએ નં. ૫૬૯૯/૨૦૦૬

બીજા સામાવાળાએ, જળ સંસાધન વિભાગ વતી, એક નિવિદાઓ નોટિસ દ્વારા 'રાઈટ એક્સ્ટેન્શન મેઈન કેનાલના નિર્માણ' (પ્રથમ હિસ્સો) માટે નિવિદાઓ આમંત્રિત કર્યા હતા. પાંચમા સામાવાળાની ઓફર સૌથી નીચી હતી અને અપીલકર્તાની ઓફર બીજી સૌથી નીચી હતી. એક્ઝિક્યુટિવ એન્જિનિયરે પાંચમા સામાવાળાના નિવિદાને સ્વીકારવાની ભલામણ કરી હતી.

પાંચમા સામાવાળાએ રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦/- ની પોસ્ટલ ટર્મ ડિપોઝિટ ગીરો મૂકીને અર્નેસ્ટ મની ડિપોઝિટ (ઈએમડી) સબમિટ કરી હતી. વિભાગને

એક લેખિત ફરિયાદ મળી જેમાં આરોપ લગાવવામાં આવ્યો હતો કે પાંચમા સામાવાળાએ માત્ર રૂ.૭,૦૦૦/- ની પોસ્ટલ ડિપોઝિટ કરી હતી અને પાસબુકમાં આંકડો બદલીને રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦/- કરીને વિભાગ સાથે છેતરપિંડી કરી હતી. તપાસ કરવા પર, સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોસ્ટ ઓફિસે એક જવાબ મોકલ્યો જેમાં જણાવ્યું કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા સબમિટ કરાયેલું રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦/- નું ઉક્ત ટર્મ ડિપોઝિટ ખાતું કોઈપણ સત્તાવાર જરૂરિયાત માટે ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ નહીં.

નિવિદા સમિતિએ ઠરાવ્યું કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા સબમિટ કરાયેલ ઇએમડી અમાન્ય હતી અને અપીલકર્તાના તેના પછીના બીજા સૌથી નીચા માન્ય નિવિદાઓને સ્વીકારવાની ભલામણ કરી હતી.

સામાવાળાએ તેના નિવિદાના અસ્વીકારને પડકારતી રિટ પિટિશન દાખલ કરી. હાઈકોર્ટના નિર્દેશો પર પાંચમા સામાવાળા સામે ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી. જો કે, પોલીસ દ્વારા રજૂ કરાયેલા તપાસ અહેવાલમાં બહાર આવ્યું છે કે પાસબુક અસલી હતી કારણ કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા ખરેખર રૂ.૧,૭૦,૦૦૦/- જમા કરવામાં આવ્યા હતા. હાઈકોર્ટે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ પિટિશનને મંજૂર રાખતા ઠરાવ્યું કે પાંચમા સામાવાળાની ઓફરને નિવિદાઓ સમિતિ દ્વારા મનસ્વી રીતે નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. તેથી આ અપીલ.

સીએ નં. ૫૭૦૦/૨૦૦૬

બીજા સામાવાળા દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી નિવિદાઓ નોટિસ દ્વારા અડીને આવેલા હિસ્સા એટલે કે 'રાઈટ એક્સ્ટેન્શન મેઈન કેનાલના નિર્માણ' (બીજો હિસ્સો) ના સંબંધમાં પણ નિવિદાઓ આમંત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા. પાંચમો સામાવાળા સૌથી નીચો નિવિદાદાર હતો અને અપીલકર્તા બીજો સૌથી નીચો નિવિદાદાર હતો. એકિઝક્યુટિવ એન્જિનિયરે પાંચમા સામાવાળાનું નિવિદા સ્વીકારવાની ભલામણ કરી હતી. ચોક્કસ આઈટમના અંદાજિત દરની સામે, જે કામના અંદાજિત ખર્ચના લગભગ પાંચમા ભાગ જેટલો હતો, પાંચમા સામાવાળાએ એવો દર ઓફર કર્યો જે અંદાજિત દરના ૧% કરતા પણ ઓછો હતો અને આમ તે અત્યંત નીચો દર હતો. નિવિદા સમિતિએ પાંચમા સામાવાળા દ્વારા સબમિટ કરાયેલ સૌથી નીચું નિવિદાઓ નામંજૂર કર્યું કારણ કે તેના દ્વારા ઓફર કરાયેલો દર કોઈપણ સંજોગોમાં અસાધ્ય હતો. તેથી, સમિતિએ અપીલકર્તાના તેના પછીના બીજા સૌથી નીચા માન્ય નિવિદાને સ્વીકારવાની ભલામણ કરી.

હાઈકોર્ટે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ પિટિશનને એ ધારણા પર મંજૂર કરી કે બીજા હિસ્સાના સંબંધમાં પાંચમા સામાવાળાનું નિવિદાઓ માત્ર પ્રથમ હિસ્સાના સંબંધમાં પાંચમા સામાવાળાના નિવિદાઓને અસ્વીકારના પરિણામે જ અસ્વીકૃત કરવામાં આવ્યું હતું. તેથી આ અપીલ.

અપીલો મંજૂર રાખતા, કોર્ટે

ઠરાવ્યું: ૧.૧. વહીવટી કાર્યવાહીની ન્યાયિક સમીક્ષાનો હેતુ મનસ્વીપણું, અતાર્કિકતા, અયોગ્યતા, પૂર્વગ્રહ અને ખરાબ દાનતને રોકવાનો છે. તેનો હેતુ એ તપાસવાનો છે કે પસંદગી કે નિર્ણય 'કાયદેસર રીતે' લેવામાં આવ્યો છે કે નહીં, નહીં કે પસંદગી કે નિર્ણય 'યોગ્ય' છે કે નહીં તે તપાસવાનો. જ્યારે નિવિદાઓ અથવા કોન્ટ્રાક્ટ આપવા સંબંધિત બાબતોમાં ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, ત્યારે કેટલીક વિશેષ બાબતો ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ. કોન્ટ્રાક્ટ એ એક વ્યાપારી વ્યવહાર છે. નિવિદાઓનું મૂલ્યાંકન કરવું અને કોન્ટ્રાક્ટ આપવો એ અનિવાર્યપણે વ્યાપારી કાર્યો છે. સમાનતા અને કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો આનાથી દૂર રહે છે. જો કોન્ટ્રાક્ટ આપવા સંબંધિત નિર્ણય શુદ્ધ દાનતથી અને જાહેર હિતમાં હોય, તો અદાલતો ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં, ભલે પ્રક્રિયાગત ક્ષતિ અથવા મૂલ્યાંકનમાં ભૂલ અથવા નિવિદાદાર પ્રત્યે કોઈ પૂર્વગ્રહ સાબિત થતો હોય. જાહેર હિતના ભોગે ખાનગી હિતના રક્ષણ માટે અથવા કોન્ટ્રાક્ટ સંબંધી વિવાદો નક્કી કરવા માટે ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં. અન્યાયનો ભોગ બનેલો નિવિદાદાર કે કોન્ટ્રાક્ટર હંમેશા દીવાની અદાલતમાં નુકસાનીનો દાવો કરી શકે છે. નિષ્ફળ ગયેલા નિવિદાદાર દ્વારા કાલ્પનિક ફરિયાદો, ઘવાયેલા સ્વાભિમાન અને વ્યાપારિક હરીફાઈને કારણે

કેટલીક તકનીકી/પ્રક્રિયાગત ઉદ્ધંધન અથવા પોતાના પ્રત્યેના પૂર્વગ્રહના રાઈના પર્વત બનાવવાના અને ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને અદાલતોને હસ્તક્ષેપ કરવા પ્રેરવાના પ્રયાસોનો પ્રતિકાર કરવો જોઈએ. આવો હસ્તક્ષેપ, વચગાળાનો હોય કે અંતિમ, જાહેર કાર્યોને વર્ષો સુધી અટકાવી શકે છે, અથવા હજારો અને લાખો લોકોને મળનારી રાહત અને સહાયમાં વિલંબ કરી શકે છે અને પ્રોજેક્ટના ખર્ચમાં અનેકગણો વધારો કરી શકે છે. તેથી, અદાલતે નિવિદાઓ અથવા કોન્ટ્રાક્ટની બાબતોમાં ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને હસ્તક્ષેપ કરતા પહેલા, પોતાને નીચેના પ્રશ્નો પૂછવા જોઈએ:

(૧) સત્તાધિકારી દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા અથવા લેવાયેલો નિર્ણય ખરાબ દાનતવાળો છે કે કોઈને ફાયદો કરાવવાના હેતુથી લેવાયેલો છે.

(૨) અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા અથવા લેવાયેલો નિર્ણય એટલો મનસ્વી અને અતાર્કિક છે કે અદાલત કહી શકે; 'નિર્ણય એવો છે કે વ્યાજબી રીતે અને સંબંધિત કાયદા અનુસાર કામ કરનાર કોઈ પણ જવાબદાર સત્તાધિકારી આ નિર્ણય પર ન પહોંચી શક્યા હોત'.

(૩) શું જાહેર હિત પ્રભાવિત થાય છે. [૬૨૧-A-G]

૧.૨. જો જવાબો નકારાત્મક હોય, તો કલમ ૨૨૬ હેઠળ કોઈ હસ્તક્ષેપ થવો જોઈએ નહીં. બ્લેકલિસ્ટિંગ અથવા નિવિદાદાર/કોન્ટ્રાક્ટર પર દંડાત્મક પરિણામો લાદવા અથવા રાજ્યની સંપત્તિની વહેંચણી (પ્લોટ/દુકાનોની

જાળવણી, લાયસન્સ, ડીલરશિપ અને ફ્રેન્ચાઇઝી આપવી) ને લગતા કેસો એક અલગ સ્તર પર હોય છે કારણ કે તેમાં કાર્યવાહીમાં ઉચ્ચ સ્તરની નિષ્પક્ષતાની જરૂર પડી શકે છે.

સ્ટર્લિંગ કોમ્પ્યુટર્સ લિમિટેડ વિ. એમ એન્ડ એન પબ્લિકેશન્સ લિમિટેડ, [૧૯૯૩] ૧ એસસીસી ૪૪૫, ટાટા સેલ્યુલર વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એઆઈઆર (૧૯૯૬) એસસી ૧૧, રૌનક ઈન્ટરનેશનલ લિમિટેડ વિ. એલ.વી.આર. કન્સ્ટ્રક્શન લિમિટેડ, [૧૯૯૯] ૧ એસસીસી ૪૯૨, એર ઈન્ડિયા લિમિટેડ વિ. કોચીન ઈન્ટરનેશનલ એરપોર્ટ લિમિટેડ, [૨૦૦૦] ૨ એસસીસી ૬૧૭, એસોસિએશન ઓફ રજીસ્ટ્રેશન પ્લેટ્સ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, [૨૦૦૫] ૧ એસસીસી ૬૭૯, અને બી.એસ.એન. જોશી વિ. નાયર કોલ સર્વિસીસ લિમિટેડ, [૨૦૦૬] ૧૧ સ્કેલ ૫૨૬, નો સંદર્ભ લેવાયો.

૨.૧. ઓરિસ્સા પબ્લિક વર્ક્સ ડિપાર્ટમેન્ટ કોડ (કોડ) ની કલમ ૩.૫.૧૮ મુજબ નિવિદાઓ પર વિચાર કરનાર સત્તાધિકારીએ નિવિદાદારોની માન્યતા નક્કી કરતી વખતે કેટલાક મુદ્દાઓ ધ્યાનમાં લેવા જરૂરી છે. તેમાં ધ્યાનમાં લેવાના બે મુદ્દા એ છે કે શું નિવિદાદારે નિર્દિષ્ટ અર્નેસ્ટ મની ડિપોઝિટ (ઇએમડી) સબમિટ કરી છે અને શું ઓફર કરાયેલા દરોમાં કોઈ અત્યંત નીચા અને અસાધ્ય દરો સામેલ છે. [૬૨૨-B, C]

૨.૨. જળ સંસાધન વિભાગ માટે ટર્મ ડિપોઝિટ પાસબુક અસલી અને માન્ય છે કે નહીં તે અંગે પોસ્ટલ વિભાગ પાસેથી પુષ્ટિ મેળવવી સ્વાભાવિક હતી. તેની પૂછપરછના જવાબમાં સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોસ્ટ ઓફિસ તરફથી જવાબ મળ્યો કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરાયેલી રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦/- ની ટર્મ ડિપોઝિટ પાસબુક પર કોઈ કાર્યવાહી કરવાની નથી. તેથી, સમિતિએ તારણ કાઢ્યું કે પાંચમા સામાવાળાનું નિવિદાઓ ખામીયુક્ત હતું કારણ કે તેની સાથે માન્ય ઈએમડી સામેલ ન હતી. એમ ન કહી શકાય કે ઉક્ત નિર્ણય પર પહોંચવામાં સમિતિએ અયોગ્ય અને મનસ્વી રીતે કામ કર્યું હતું. કોડની કલમ ૩.૫.૧૮ સ્પષ્ટ કરે છે કે કોઈપણ નિવિદાઓનો સ્વીકાર સંપૂર્ણપણે સ્વીકારનાર સત્તાધિકારીની વિવેકબુદ્ધિ પર નિર્ભર છે અને કોઈ પણ નિવિદાદાર સત્તાધિકારી પાસે નિવિદાઓ નામંજૂર કરવા માટેનું કારણ દર્શાવવાની માંગ કરી શકે નહીં.

૨.૩. સમિતિ ન તો નિવિદાદારને બ્લેકલિસ્ટ કરી રહી હતી કે ન તો નિવિદાદાર પર કોઈ દંડાત્મક પરિણામો લાવી રહી હતી. તે માત્ર નિવિદાઓને ખામીયુક્ત ગણી રહી હતી. તેથી, તે તબક્કે નિવિદાદારને કારણ દર્શાવવાની તક આપવાની કોઈ જરૂર ન હતી. [૬૨૪-C]

૩. આ કેસમાં, સમિતિએ વાસ્તવમાં તથ્ય આધારિત કામ કર્યું હતું, એટલે કે, પોસ્ટલ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ તરફથી મળેલો પત્ર કે ટીડી પાસબુક પર કાર્યવાહી થવી જોઈએ નહીં. જો પોસ્ટલ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી

ઉક્ત માહિતી પાછળથી ખોટી માલૂમ પડી હોય, તો પણ તે આવી માહિતીના આધારે સમિતિ દ્વારા લેવામાં આવેલી કાર્યવાહીને અમાન્ય બનાવશે નહીં.

[૬૨૫-E]

બેરિયમ કેમિકલ્સ લિમિટેડ વિ. ધ કંપની લો બોર્ડ, [૧૯૬૬] સપ્લી. એસસીઆર ૩૧૧, અને સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર એજ્યુકેશન એન્ડ સાયન્સ વિ. મેટ્રોપોલિટન બરો ઓફ ટેમ સાઈડ, (૧૯૭૬) ઓલ ઈઆર ૬૬૫, અપ્રસ્તુત ઠરાવાયા.

૪. જ્યાં અત્યંત નીચો દર કામની એક મોટી આઈટમના સંબંધમાં હોય, જેને બિલકુલ અંતમાં પૂર્ણ કરવાની હોય, ત્યાં સમિતિ માટે નિવિદાદારના ભાગે કોઈ સુખ હેતુની આશંકા રાખવી શક્ય છે. જો સમિતિને લાગ્યું કે અંતિમ આઈટમ માટે ઓફર કરાયેલો દર અસાધ્ય જણાવાને કારણે કોન્ટ્રાક્ટર કામ અધવચ્ચે છોડી દે તેવી વ્યાજબી સંભાવના છે, જેનાથી કામ જોખમમાં મુકાઈ શકે છે, તો તે ચોક્કસપણે નિવિદાઓ નામંજૂર કરી શકે છે કારણ કે તે કામ પૂર્ણ કરવા માટે કોન્ટ્રાક્ટરની વિશ્વસનીયતાને અસર કરે છે. અત્યંત નીચો અને અસાધ્ય દર અથવા દરો એ નિવિદાઓ નામંજૂર કરવા માટેનું એક કારણ છે (જુઓ કલમ ૩.૫.૧૮ ની નોંધ). કામની કેટલીક આઈટમો માટે નીચા દરો ઓફર કરવા અને તે રીતે કોન્ટ્રાક્ટ મેળવવો અને પછી મોટા દાવા કરીને વિવાદો ઉભા કરવા, આ પદ્ધતિ (modus operandi) કોન્ટ્રાક્ટરોમાં અસામાન્ય નથી.

નિવિદોની બારીકાઈથી તપાસ કરવા માટે સમિતિની રચના કરવાનો મુખ્ય હેતુ જ એ શોધવાનો છે કે જો કોન્ટ્રાક્ટ નિવિદાદારને આપવામાં આવે તો શું કોઈ અસાધારણ નીચો દર કામને અસર કરશે. જો સમિતિને જણાયું કે પાંચમા સામાવાળાનું નિવિદાઓ તે આધારે નામંજૂર થવું જોઈએ, તો ઉક્ત નિર્ણયને અયોગ્ય અથવા મનસ્વી કહી શકાય નહીં. સમિતિએ પોતાની બુદ્ધિનો ઉપયોગ કર્યો છે અને એવું કારણ આપીને નિવિદાઓ નામંજૂર કર્યું છે જે ન તો અતાર્કિક છે કે ન તો મનસ્વી. ન તો હાઈકોર્ટ કે ન તો આ કોર્ટ આવા તકનીકી મૂલ્યાંકન પર અપીલની જેમ સુનાવણી કરવા બેસી શકે છે. નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં અથવા નિર્ણયમાં કોઈ ખામી નથી. [૬૨૬-D-H]

દીવાની અપીલ અધિકારક્ષેત્ર: દીવાની અપીલ નં. ૫૬૯૯/૨૦૦૬.

ઓરિસ્સા હાઈકોર્ટ, કટકના ડબલ્યુપી (સી) ૨૦૦૫ ના ૪૭૬૯ માં ૨૫.૧.૨૦૦૬ ના અંતિમ ચુકાદા અને આદેશ પરથી.

અપીલકર્તા વતી એસ.કે. ધોળકિયા, મનોજ કુમાર દાસ, નિકિલેશ રામચંદ્રન.

સામાવાળાઓ વતી આર. વેંકટરામણી, અશોક પાણિગ્રાહી, સત્ય મિત્ર ગર્ગ, સિબો શંકર મિશ્રા.

કોર્ટનો ચુકાદો નીચે મુજબના ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

આર.વી. રવીન્દ્રન, ન્યાયમૂર્તિ.

બંને ખાસ રજા અરજીઓમાં પરવાનગી આપવામાં આવી છે.

ખાસ રજા દ્વારા આ બે અપીલો, ઓરિસ્સા હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૨૫.૧.૨૦૦૬ ના સમાન ચુકાદામાંથી ઉદ્ભવે છે, જેના દ્વારા નારાયણ મોહંતી (આ બે અપીલોમાં સમાન પાંચમા સામાવાળા) દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ પિટિશન (સિવિલ) નં. ૪૭૬૯/૨૦૦૫ અને ૪૭૬૮/૨૦૦૫ મંજૂર કરવામાં આવી હતી. ઉક્ત પિટિશનમાં, નારાયણ મોહંતીએ અપર ઈન્દ્રાવતી સિંચાઈ યોજના ('UIIP') માં જગદીશ મંડલ અને લક્ષ્મણ શર્મા (આ અપીલોમાં સંબંધિત અપીલકર્તા) ને બાંધકામના કોન્ટ્રાક્ટ આપવાને પડકાર્યો હતો. રાજ્ય, એક્ઝિક્યુટિવ એન્જિનિયર (રાઈટ કેનાલ ડિવિઝન નં. III), ચીફ એન્જિનિયર (UIIP), અને સુપરિન્ટેન્ડિંગ એન્જિનિયર (UIIP) જેઓ ઉક્ત બે રિટ પિટિશનમાં સમાન સામાવાળા ૧ થી ૪ હતા, તેઓ આ બે અપીલોમાં પણ સમાન હોદ્દો ધરાવે છે.

એસએલપી [સી] નં. ૩૧૯૬/૨૦૦૬ માં હકીકતો (પ્રથમ હિસ્સા અંગે)

૨. બીજા સામાવાળાએ, ઓરિસ્સા રાજ્યના જળ સંસાધન વિભાગ વતી કામ કરતા, તારીખ ૯.૧૧.૨૦૦૪ ની નિવિદાઓ નોટિસ દ્વારા "આરડી ૮.૦૧ કિમી થી ૯.૦૩ કિમી સુધી રાઈટ એક્સ્ટેન્શન મેઈન કેનાલના નિર્માણ સહિતના માળખાં" માટે નિવિદાઓ આમંત્રિત કર્યા હતા. નિવિદા શિઝ્યુલ મુજબ કામની અંદાજિત કિંમત રૂ. ૧,૬૯,૧૦,૫૦૬ હતી. તેના જવાબમાં ૧૭ નિવિદાઓ

મળ્યા હતા. પાંચમા સામાવાળાની ઓફર સૌથી નીચી (રૂ.૧,૨૨,૯૯,૦૯૯) હતી અને અપીલકર્તા (ન્યાયમૂર્તિ મંડલ) ની ઓફર બીજી સૌથી નીચી (રૂ. ૧,૨૯,૩૬,૫૭૯/-) હતી. એકિઝક્યુટિવ એન્જિનિયરે પાંચમા સામાવાળાના નિવિદાઓને સ્વીકારવાની ભલામણ કરી હતી.

૩. પાંચમા સામાવાળાએ બીજા સામાવાળાની તરફેણમાં રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦/- ની પોસ્ટલ ટર્મ ડિપોઝિટ (પોસ્ટ માસ્ટર, મુખીગુડા દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૬.૧૨.૨૦૦૪ ની પાસબુક નં. ૧૫૪૧૨૦) ગીરો મૂકીને અર્નેસ્ટ મની ડિપોઝિટ (ઈએમડી) સબમિટ કરી હતી. વિભાગને એક લેખિત ફરિયાદ મળી જેમાં આરોપ લગાવવામાં આવ્યો હતો કે પાંચમા સામાવાળાએ માત્ર રૂ. ૭,૦૦૦ ની પોસ્ટલ ડિપોઝિટ કરી હતી અને પાસબુકમાં આંકડો બદલીને રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ કરીને વિભાગ સાથે છેતરપિંડી કરી હતી. ઉક્ત ફરિયાદને ધ્યાનમાં લઈને, સુપરિન્ટેન્ડિંગ એન્જિનિયરે તારીખ ૩.૨.૨૦૦૫ ના રોજ સંબંધિત પોસ્ટ ઓફિસને પત્ર લખીને ઉક્ત ટર્મ ડિપોઝિટની પ્રમાણિકતા વિશે પુષ્ટિ કરવા વિનંતી કરી હતી. ચીફ એન્જિનિયર દ્વારા તારીખ ૧૧.૩.૨૦૦૫ ના રોજ પોસ્ટ માસ્ટર જનરલ, બરહામપુર ઝોનને આવો જ એક પત્ર મોકલીને માહિતી માંગવામાં આવી હતી કે શું પાંચમા સામાવાળાએ તારીખ ૬.૧૨.૨૦૦૪ અથવા તે પછીની કોઈ તારીખે રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ ની ડિપોઝિટ કરી હતી. સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોસ્ટ ઓફિસીસ, કલાહાંડી ડિવિઝને સુપરિન્ટેન્ડિંગ એન્જિનિયરને તારીખ ૧૪.૩.૨૦૦૫ નો એક જવાબ મોકલ્યો જેમાં જણાવ્યું કે પાંચમા સામાવાળા

દ્વારા સબમિટ કરાયેલું ઉક્ત રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ નું ટીડી ખાતું કોઈપણ સત્તાવાર જરૂરિયાત માટે ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ નહીં.

૪. નિવિદાઓની બારીકાઈથી તપાસ અને વિચારણા પ્રોજેક્ટ લેવલ કમિટી ('સમિતિ') દ્વારા કરવામાં આવી હતી જેમાં સુપરિન્ટેન્ડિંગ એન્જિનિયર (રાઈટ કેનાલ સર્કલ), ફાઈનાન્સિયલ એડવાઈઝર અને ચીફ એકાઉન્ટ્સ ઓફિસર (UIIP), એક્ઝિક્યુટિવ એન્જિનિયર (UIRC ડિવિઝન નં. III), અને ચીફ એન્જિનિયર (UIIP) ના આસિસ્ટન્ટ સામેલ હતા. તેમની ચર્ચા અને ભલામણોની વિગતો તારીખ ૨૪.૩.૨૦૦૫ ની કાર્યવાહીમાં સમાવિષ્ટ છે. સમિતિને જણાયું કે પાંચમો સામાવાળા, અપીલકર્તા (જગદીશ મંડલ) અને દિનેશ કુમાર પાંડા પ્રથમ, બીજા અને ત્રીજા સૌથી નીચા નિવિદાદાર હતા. રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ ની ટર્મ ડિપોઝિટની નોંધ ન લેવા અંગેના પોસ્ટ ઓફિસોના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટના તારીખ ૧૪.૩.૨૦૦૫ ના પત્રને ધ્યાનમાં રાખીને, સમિતિએ ઠરાવ્યું કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા સબમિટ કરાયેલ ઇએમડી અમાન્ય હતી અને પરિણામે તેનું નિવિદાઓ 'બિન-પ્રતિભાવશીલ' (non-responsive) હતું. તેથી તેણે જગદીશ મંડલના તેના પછીના બીજા સૌથી નીચા માન્ય નિવિદાઓને સ્વીકારવાની ભલામણ કરી.

૫. પોસ્ટ માસ્ટર જનરલ, બરહામપુરની ઓફિસે ચીફ એન્જિનિયર, UIIP ને તારીખ ૩૦.૩.૨૦૦૫ નો જવાબ મોકલ્યો જેમાં પુનરોચ્ચાર કર્યો કે પાંચમા સામાવાળાના રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ ના ટીડી ખાતા નં. ૧૫૪૧૨૦ ને ધ્યાનમાં લેવું

જોઈએ નહીં.

૬. પોતાનું નિવિદાઓ નામંજૂર થયાની જાણ થતાં, અહીંના સામાવાળાએ ડબલ્યુ.પી. નં. ૪૭૬૯/૨૦૦૫ દાખલ કરીને સામાવાળા ૧ થી ૪ ને જગદીશ મંડલ અથવા અન્ય કોઈ કોન્ટ્રાક્ટરને કામ ન આપવા માટેનો નિર્દેશ અને વધુમાં આ કામ તેને આપવા માટેનો નિર્દેશ માંગ્યો હતો. જો કે, સ્વીકારનાર સત્તાધિકારીએ જગદીશ મંડલની ઓફર સ્વીકારી અને તારીખ ૧૮.૪.૨૦૦૫ ના કરાર હેઠળ તેમને કામ સોંપ્યું.

૭. જ્યારે રિટ પિટિશન વિચારણા માટે આવી, ત્યારે હાઈકોર્ટે એ કારણ જાણવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી કે પોસ્ટલ સત્તાવાળાઓએ પાંચમા સામાવાળાના તારીખ ૬.૧૨.૨૦૦૪ ના ટી.ડી. ખાતા નં. ૧૫૪૧૨૦ ને ધ્યાનમાં ન લેવાની સલાહ શા માટે આપી હતી. તેથી, યીફ એન્જિનિયર (UIIP) એ પોસ્ટ માસ્ટર જનરલ, બરહામપુરને તારીખ ૧૯.૮.૨૦૦ screen૫ નો પત્ર લખીને કારણોની માંગણી કરી હતી. કારણો પોસ્ટ માસ્ટર જનરલના તારીખ ૨૫.૮.૨૦૦૫ ના નીચે મુજબના જવાબમાં આપવામાં આવ્યા હતા:

"મને જણાવવાનો નિર્દેશ થયો છે કે રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦/- માટેનું ૧ વર્ષનું ટીડી ખાતું નં. ૧૫૪૧૨૦ ખરેખર મુખીગુડા એસઓ ખાતે તારીખ ૦૬.૧૨.૨૦૦૪ ના રોજ રકમ જમા કરીને ખોલવામાં આવ્યું નથી. પરંતુ ૧ વર્ષના ટીડી ખાતા નં. ૧૫૪૧૨૦ ધરાવતી એક પાસબુક ખાતાધારક શ્રી નારાયણ મોહંતી દ્વારા એસપીએમ મુખીગુડાની મિલીભગતથી

રેકૉર્ડની બહાર તૈયાર કરવામાં આવી હતી અને ઉક્ત પાસબુક તારીખ ૦૬.૧૨.૨૦૦૪ ના રોજ જ એકિઝક્યુટિવ એન્જિનિયર આરસીડી III, જૂનાગઢ પાસે ગીરો મૂકવામાં આવી હતી.

પોસ્ટ ઓફિસમાં કોઈ રકમ જમા કરાવ્યા વિના ૧ વર્ષનું ટીડી ખાતું નં. ૧૫૪૧૨૦ તૈયાર કરવામાં આવ્યું હોવાથી, આ ઓફિસના સમાન નંબરના તારીખ ૩૦.૩.૨૦૦૫ ના પત્રમાં શ્રી નારાયણ મોહંતી દ્વારા ઓફિસની જરૂરિયાત માટે સબમિટ કરાયેલા રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦/- ના ટીડી ખાતા નં. ૧૫૪૧૨૦ ને ધ્યાનમાં ન લેવા અંગે જણાવવામાં આવ્યું હતું."

૮. ઉક્ત પત્ર તારીખ ૨૫.૮.૨૦૦૫ એકિઝક્યુટિવ એન્જિનિયરના એક્ઝિડેવિટ સાથે હાઈકોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે આ મામલો તારીખ ૨૯.૮.૨૦૦૫ ના રોજ આવ્યો, ત્યારે હાઈકોર્ટે એવું અવલોકન કર્યું હોવાનું જણાય છે કે જો પાંચમા સામાવાળાએ ખોટી પોસ્ટ ઓફિસ ટી.ડી. એકાઉન્ટ બુકનો ઉપયોગ કરીને અપ્રમાણિકતા અને છેતરપિંડીથી કોન્ટ્રાક્ટ મેળવવાનો પ્રયાસ કર્યો હોય તો વિભાગે તેની સામે કાયદેસરની કાર્યવાહી કરવી જોઈએ. સરકારી વકીલે ઉક્ત અવલોકનો જણાવ્યા અને ચીફ એન્જિનિયર (UIIP) ને પોલીસમાં ફરિયાદ નોંધાવવા સૂચના આપી. તદનુસાર, એકિઝક્યુટિવ એન્જિનિયરે જૂનાગઢ પોલીસ સ્ટેશનના ઓફિસર-ઇન-ચાર્જ

પાસે તારીખ ૯.૯.૨૦૦૫ ની ફરિયાદ નોધાવી પાંચમા સામાવાળા સામે યોગ્ય કાર્યવાહી કરવા વિનંતી કરી હતી. જૂનાગઢ પોલીસ સ્ટેશનના ઓફિસર-ઇન-ચાર્જે એડવોકેટ જનરલને એક તપાસ અહેવાલ સુપરત કર્યો જેમાં જણાવ્યું કે રેકૉર્ડની તેમની તપાસ દર્શાવે છે કે નારાયણ મોહંતી દ્વારા તારીખ ૬.૧૨.૨૦૦૪ ના રોજ સબ-પોસ્ટ માસ્ટર, મુખીગુડા પાસે રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ જમા કરાવવામાં આવ્યા હતા અને એક વર્ષનું ટી.ડી. ખાતું નં. ૧૫૪૧૨૦ ખોલવામાં આવ્યું હતું, અને અભિપ્રાય આપ્યો કે પાસબુક અસલી હતી. ઉક્ત અહેવાલ પણ હાઈકોર્ટ સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યો હતો.

૯. હાઈકોર્ટે તારીખ ૨૫.૧.૨૦૦૬ ના તેના ચુકાદા દ્વારા પાંચમા સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ પિટિશન મંજૂર કરી. તેણે ઠરાવ્યું:

"અમારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલી સામગ્રી સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે નિવિદાઓ સમિતિ અરજદાર દ્વારા સબમિટ કરાયેલી ટર્મ ડિપોઝિટ પાસબુક નકલી હતી તેવા તારણ પર આવવામાં ભૂલભરેલી છે. અમે એ પણ શોધી કાઢ્યું છે કે જો કે સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોસ્ટ ઓફિસીસ, ભવાનીપટનાના પત્રમાં એવું જણાવાયું ન હતું કે અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલ ઉક્ત ટર્મ ડિપોઝિટ નકલી હતી કે ન તો ઉક્ત પત્રમાં કોઈ કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે શા માટે ઉક્ત ટર્મ ડિપોઝિટને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ નહીં, નિવિદાઓ સમિતિ યાંત્રિક રીતે એવા નિષ્કર્ષ પર આવી કે ઉપરોક્ત બંને કાર્યો માટે અરજદારની ઓફરો બિન-પ્રતિભાવશીલ હતી. બંને રિટ

અરજીઓ પડતર હોવા દરમિયાનના અનુગામી વિકાસ અને યોગ્ય તપાસ પછી પોલીસ દ્વારા વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલને સુપ્રત કરાયેલા તપાસ અહેવાલને ધ્યાનમાં લેતા, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે બંને કાર્યો માટે અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલી ઓફરોને નિવિદાઓ સમિતિ દ્વારા અરજદારના કોઈ વાક વિના મનસ્વી રીતે નકારી કાઢવામાં આવી છે."

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

ઉક્ત તારણને ધ્યાનમાં રાખીને, હાઈકોર્ટ વિભાગ અને જગદીશ મંડલ (અપીલકર્તા) વચ્ચેની સમજૂતીને રદ કરી દીધી અને સમિતિને નારાયણ મોહંતી (પાંચમા સામાવાળા) દ્વારા સબમિટ કરાયેલી ટી.ડી. પાસબુકને અન્ય નિવિદાઓધારકોની સરખામણીએ માન્ય તરીકે સ્વીકારીને તેમના કેસ પર પુનઃવિચાર કરવા અને નવેસરથી કરાર આપવા અંગે અંતિમ નિર્ણય લેવા નિર્દેશ આપ્યો હતો. ઉક્ત નિર્ણયને જગદીશ મંડલ દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો છે.

એસ.એલ.પી. (સી) નં. ૭૮૧૭/૨૦૦૬માં હકીકતો (બીજા તબક્કા અંગે)

૧૦. બીજા સામાવાળા દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી તારીખ ૯.૧૧.૨૦૦૪ ની નિવિદાઓ નોટિસ દ્વારા તેની બાજુના પટ્ટા, એટલે કે 'આરડી ૯.૦૩ કિમીથી ૧૦.૦૨ કિમી સુધીની રાઈટ એક્સ્ટેન્શન મેઈન કેનાલનું નિર્માણ' ના સંબંધમાં પણ નિવિદાઓ આમંત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા. નિવિદા

શેડ્યૂલ કાર્યની અંદાજિત કિંમત રૂ. ૨,૨૩,૧૦,૭૬૮ હતી. ઉક્ત નિવિદાઓ નોટિસના જવાબમાં ૧૪ નિવિદાઓ આવ્યા હતા. પાંચમો સામાવાળા સૌથી ઓછી બોલી લગાવનાર નિવિદાદાર હતો (રૂ. ૧,૪૫,૮૦,૩૩૮). અપીલકર્તા લક્ષ્મણ શર્મા બીજા ક્રમનો સૌથી ઓછી બોલી લગાવનાર નિવિદાદાર (રૂ. ૧,૬૯,૫૬,૧૮૦) હતો. એક્ઝિક્યુટિવ એન્જિનિયરે પાંચમા સામાવાળાના નિવિદાને સ્વીકારવાની ભલામણ કરી હતી.

૧૧. અમલમાં મૂકવાની મુખ્ય કાર્ય વસ્તુઓમાંથી એક નિવિદાઓ શેડ્યૂલની આઈટમ નંબર ૧૯ 'સિમેન્ટ કોંક્રિટ લાઈનિંગ' હતી. તે અમલમાં મૂકવાની કાર્ય વસ્તુઓમાં છેલ્લી હતી. તે કાર્યની અંદાજિત કિંમતના લગભગ પાંચમા ભાગ જેટલી હતી. તે આઈટમ માટે અંદાજિત દર રૂ. ૨૦૨૦.૫૦ પ્રતિ ઘન મીટર હતો અને અંદાજિત કુલ કિંમત રૂ. ૪૧,૪૭,૫૮૧ હતી. જો કે, પાંચમા સામાવાળાએ આઈટમ નંબર ૧૯ માટે રૂ. ૨૦ પ્રતિ ઘન મીટરનો દર આપ્યો હતો, જે કુલ મળીને રૂ. ૪૧,૦૫૫ થતો હતો. આપેલો દર અંદાજિત દરના ૧% કરતા પણ ઓછો હતો અને આ રીતે તે અયોગ્ય રીતે ઓછો દર હતો.

૧૨. સમિતિએ ૨૪.૩.૨૦૦૫ ના રોજ નિવિદાઓ પર વિચાર કર્યો હતો. તારીખ ૨૪.૩.૨૦૦૫ ની કાર્યવાહી દ્વારા, પાંચમા સામાવાળા દ્વારા સબમિટ કરાયેલું સૌથી ઓછું નિવિદાઓ નીચેના કારણોસર નકારી કાઢવામાં આવ્યું હતું:

(ક) તે બાજુના કાર્ય (આરડી ૮.૦૧ કિમીથી ૮.૦૩ કિમી) ના સંબંધમાં,

નિવિદાદાર ઇએમડી (ઇએમડી) સંબંધિત ટીડી પાસબુકમાં હેરાફેરી કરીને કપટપૂર્ણ કૃત્ય કરતો હોવાનું જણાયું હતું.

(ખ) નિવિદાઓ શેડ્યૂલ આઈટમ નંબર ૧૯ (સીસી લાઈનિંગ) ના સંબંધમાં જેમાં કુલ નિવિદાઓ મૂલ્યના ૧૮.૩૭% સામેલ હતા, નિવિદાદારે એવો દર આપ્યો હતો જે અંદાજિત દર કરતા ૯૯.૦૧% ઓછો હતો, અને તે કોઈપણ સંજોગોમાં વ્યવહાર ન હતો.

(ગ) જોકે શેડ્યૂલ આઈટમ નંબર ૪ માટે નિવિદાદાર દ્વારા સબમિટ કરાયેલ દર વિશ્લેષણમાં દર રૂ. ૪૫/- દર્શાવવામાં આવ્યો હતો, છતાં તેણે દર રૂ. ૬૫/- આપ્યો હતો જે દરોમાં હેરાફેરી કરવાની વૃત્તિ દર્શાવતો હતો.

તેથી, સમિતિએ આગામી સૌથી નીચા નિવિદાઓને (લક્ષ્મણ શર્મા દ્વારા સબમિટ કરાયેલ) સ્વીકૃતિ માટે ભલામણ કરી. સ્વીકૃતિ સત્તાધિકારીએ ઉક્ત ભલામણો પર કાર્ય કરીને, તારીખ ૧૮.૪.૨૦૦૫ ના કરાર હેઠળ લક્ષ્મણ શર્માને કાર્ય સોંપ્યું. નારાજ થઈને, નારાયણ મોહંતીએ રિટ પિટિશન (સી) નં. ૨૦૦૫ ની ૪૭૬૮ દાખલ કરી જેમાં વિભાગને ઉક્ત કાર્ય લક્ષ્મણ શર્માને ન સોંપવા અને તે કાર્ય તેમને સોંપવા માટે આગળના નિર્દેશની માંગણી કરી હતી.

૧૩. ડબલ્યુ.પી. [સી] નં. ૪૭૬૮/૨૦૦૫ ની સુનાવણી કરવામાં આવી હતી અને ડબલ્યુ.પી. (સી) નં. ૨૦૦૫ ની ૪૭૬૮ ની સાથે એક સામાન્ય ચુકાદા દ્વારા તેનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત ચુકાદામાં,

હાઈકોર્ટે માત્ર પ્રથમ પટ્ટાને સંબંધિત હકીકતો પર જ વિચાર કર્યો અને વ્યવહાર કર્યો જે ડબલ્યુ.પી. (સી) નં. ૨૦૦૫ ની ૪૭૬૮ નો વિષય વસ્તુ હતી. તેણે બીજા પટ્ટાને સંબંધિત હકીકતો પર વિચાર કર્યો ન હતો જે ડબલ્યુ.પી. (સી) નં. ૨૦૦૫ ની ૪૭૬૮ નો વિષય વસ્તુ હતી. તે એવી ધારણા પર આગળ વધ્યું કે બીજા પટ્ટાના સંબંધમાં પાંચમા સામાવાળાના નિવિદાઓનો અસ્વીકાર, માત્ર પ્રથમ પટ્ટાના સંબંધમાં પાંચમા સામાવાળાના નિવિદાઓનો અસ્વીકારના પરિણામ સ્વરૂપે જ હતો. હાઈકોર્ટે પ્રથમ પટ્ટાના સંબંધમાં સમિતિના નિર્ણયને બાજુ પર રાખ્યો હોવાથી, તેણે બીજા પટ્ટા અંગેના સમિતિના નિર્ણયને પણ બાજુ પર રાખ્યો હતો. ઉક્ત નિર્ણયને લક્ષ્મણ શર્મા દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો છે.

વિચારણા માટેનો પ્રશ્ન:

૧૪. અપીલકર્તાઓ માટેના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે નિવિદાઓ પ્રક્રિયાઓની અદાલતી સમીક્ષા (જ્યુડિશિયલ રિવ્યુ) અને કરારો આપવા અંગે હસ્તક્ષેપનો વ્યાપ માત્ર એવા કેસો પૂરતો મર્યાદિત છે જ્યાં નિવિદાઓની ચકાસણી અને સ્વીકૃતિ સંબંધિત શરતોનું ભૌતિક ઉદ્બંધન થયું હોય અથવા જ્યાં નિર્ણય કાં તો મનસ્વીતા/અતાર્કિકતા દ્વારા અથવા દૂષિત ઈરાદા/તરફેણખોરી દ્વારા દૂષિત થયો હોય. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પાંચમો સામાવાળા તેની રિટ અરજીઓમાં આમાંથી કોઈપણ આધાર રજૂ કરવામાં

અથવા સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યો હોવાથી, હાઈકોર્ટે અપીલકર્તાઓને આપવામાં આવેલા કરારોમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈતો ન હતો.

૧૫. પ્રથમ કેસમાં, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ઇએમડી ખામીયુક્ત હોવાનો સમિતિનો નિર્ણય પોસ્ટલ સત્તાધિકારીઓના તારીખ ૧૪.૩.૨૦૦૫ ના પત્રવ્યવહાર પર આધારિત હતો જેમાં સમિતિને રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ ની ટીડી પાસબુકને ધ્યાનમાં ન લેવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી; કે પોસ્ટ માસ્ટર જનરલે પણ ત્યારબાદ તારીખ ૩૦.૩.૨૦૦૫ અને ૨૫.૮.૨૦૦૫ ના પત્રવ્યવહારો દ્વારા પુષ્ટિ કરી હતી કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી ટીડી પાસબુકમાં હેરાફેરી કરવામાં આવી હતી/બનાવટી હતી અને તેના પર કોઈ કાર્યવાહી કરવાની ન હતી; અને હાઈકોર્ટે પોસ્ટલ વિભાગના તારણોને નજરઅંદાજ કરીને અને રિટ પિટિશન પડતર હોવા દરમિયાન સબમિટ કરાયેલા જુનાગઢ પોલીસ સ્ટેશનના ઇન્ચાર્જ અધિકારીના અપૂરતા તપાસ અહેવાલ પર ભરોસો રાખીને ભૂલ કરી હતી. તારીખ ૪.૮.૨૦૦૬ ના આદેશના અનુસંધાનમાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા આ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા અહેવાલો પર પણ ભરોસો મૂકવામાં આવ્યો છે જે દર્શાવે છે કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા રૂ.૧૨.૨૦૦૪ ના રોજ રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ જમા કરાવવામાં આવ્યા ન હતા.

૧૬. બીજા કેસમાં, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે હાઈકોર્ટે હકીકતોનો સંદર્ભ આપ્યા વિના અથવા દલીલો પર વિચાર કર્યા વિના પણ રિટ

પિટિશનને ખોટી રીતે મંજૂર કરી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે હાઈકોર્ટે પાંચમા સામાવાળાના નિવિદાઓને નકારવા માટે સમિતિ દ્વારા આપવામાં આવેલા અલગ કારણો પર વિચાર કરવો જોઈતો હતો, એટલે કે, આઈટમ નંબર ૧૯ માટે અયોગ્ય રીતે ઓછો દર આપવો અને આઈટમ નંબર ૪ માટે હેરાફેરી કરેલો દર આપવો.

૧૭. સામાવાળા ૧ થી ૪ ના વિદ્વાન વકીલો અપીલકર્તાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલો સાથે વ્યાપકપણે સહમત થયા હતા. જો કે, પાંચમા સામાવાળાએ હાઈકોર્ટના તર્કને સમર્થન આપ્યું હતું. કરવામાં આવેલી દલીલો પર, વિચારણા માટે જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે શું હાઈકોર્ટ અદાલતી સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, જગદીશ મંડલને પ્રથમ પટ્ટા સંબંધિત કરાર આપવાના અને લક્ષ્મણ શર્માને બીજા પટ્ટા સંબંધિત કરાર આપવાના નિર્ણયને રદ કરવામાં અને નિવિદાઓ પર પુનઃવિચારણા કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં ન્યાયી હતી કે નહીં.

કરારો આપવાની અદાલતી સમીક્ષાનો વ્યાપ:

અમે આ કોર્ટના કેટલાક નિર્ણયોનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ, જેમણે કરારો આપવાની અદાલતી સમીક્ષાના વ્યાપ અંગે ચર્ચા કરી છે.

(૧૮.૧) સ્ટર્લિંગ કમ્પ્યુટર્સ લિ. વિ. એમ એન્ડ એન પબ્લિકેશન્સ લિ., [૧૯૯૩] ૧ એસસીસી ૪૪૫ માં, આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું:

"રાજ્ય વતી કરવામાં આવેલા કરારોના સંબંધમાં અદાલતી સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, અદાલત મુખ્યત્વે એ બાબતે ચિંતિત હોય છે કે નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં કોઈ ખામી રહી ગઈ છે કે નહીં..... અદાલતો ચોક્કસપણે તપાસ કરી શકે છે કે 'નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયા' વ્યાજબી, તાર્કિક, બિન-મનસ્વી અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ નું ઉલ્લંઘન ન કરતી હોય તેવી હતી કે નહીં."

(૧૮.૨) ટાટા સેલ્યુલર વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, એઆઈઆર (૧૯૯૬) એસસી ૧૧ માં, આ કોર્ટે વહીવટી નિર્ણયોની અદાલતી સમીક્ષાના વ્યાપ અને કરાર આપવા સત્તાના ઉપયોગ સંબંધિત મર્યાદાઓનો આ પ્રમાણે સંદર્ભ આપ્યો હતો:

(૧) આધુનિક પ્રવાહ વહીવટી કાર્યવાહીમાં અદાલતી સંયમ તરફ નિર્દેશ કરે છે.

(૨) અદાલત અપીલ અદાલત તરીકે બેસતી નથી પરંતુ માત્ર નિર્ણય કઈ રીતે લેવાયો હતો તે રીતની સમીક્ષા કરે છે.

(૩) અદાલત પાસે વહીવટી કાર્યવાહીને સુધારવા માટેની નિપુણતા હોતી નથી. જો વહીવટી નિર્ણયની સમીક્ષાની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો તે જરૂરી નિપુણતા વિના પોતાના નિર્ણયને બદલવા જેવું થશે જે પોતે ભૂલભરેલું હોઈ શકે છે.

(૪) નિવિદાઓ માટેના આમંત્રણની શરતો અદાલતી ચકાસણી માટે

ખુદ્ધી હોઈ શકતી નથી કારણ કે નિવિદાઓ માટેનું આમંત્રણ કરારના ક્ષેત્રમાં છે. મોટે ભાગે, આવા નિર્ણયો નિષ્ણાતો દ્વારા ગુણાત્મક રીતે લેવામાં આવે છે.

(પ) સરકારને કરાર કરવાની સ્વતંત્રતા હોવી જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, વહીવટી ક્ષેત્ર અથવા અર્ધ-વહીવટી ક્ષેત્રમાં કાર્ય કરતી વહીવટી સંસ્થા માટે સાંધાઓમાં મુક્ત હિલચાલ (ફેરપ્લે ઇન ધ જોઈન્ટ્સ) એક આવશ્યક સહવર્તી બાબત છે. જો કે, નિર્ણયની ચકાસણી માત્ર વેડનેસબરીના વ્યાજબીપણાના સિદ્ધાંત (ઉપર દર્શાવેલા તેના અન્ય પાસાઓ સહિત) ના ઉપયોગ દ્વારા જ થવી જોઈએ એટલું જ નહીં, પરંતુ તે મનસ્વીતાથી મુક્ત, પક્ષપાતથી પ્રભાવિત ન હોવો જોઈએ અથવા દૂષિત ઇરાદાથી પ્રેરિત ન હોવો જોઈએ.

(ડ) નિર્ણયો રદ કરવાથી વહીવટીતંત્ર પર ભારે વહીવટી બોજ આવી શકે છે અને ખર્ચમાં વધારો તેમજ બિન-આયોજિત ખર્ચ થઈ શકે છે.

આ કોર્ટે એ પણ નોંધ્યું હતું કે કરાર આધારિત સત્તાઓની અદાલતી સમીક્ષાની સત્તાના ઉપયોગમાં અંતર્નિહિત મર્યાદાઓ છે. આ કોર્ટે એ પણ અવલોકન કર્યું હતું કે ન્યાયી રીતે વર્તવાની ફરજનો વ્યાપ કેસોના સ્વરૂપના આધારે બદલાશે, જેના પર ઉક્ત સિદ્ધાંત લાગુ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે. આ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો કે રાજ્યને સૌથી નીચું અથવા અન્ય કોઈ

નિવિદાઓ નકારવાનો અધિકાર છે, જો તે શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિ અથવા શ્રેષ્ઠ ભાવ મેળવવાનો પ્રયાસ કરતું હોય, અને પસંદગી કરવાની સત્તાનો ઉપયોગ કોઈ આડકતરા હેતુ માટે અથવા અનુચ્છેદ ૧૪ ના ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવ્યો ન હોય.

(૧૮.૩) રૌનક ઇન્ટરનેશનલ લિ. વિ. આઈ.વી.આર. કન્સ્ટ્રક્શન લિ., [૧૯૯૯] ૧ એસસીસી ૪૯૨ માં, આ કોર્ટે આ બાબતની વિગતવાર ચર્ચા કરી હતી. આ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો:

"કોઈ કરાર આપવો, પછી ભલે તે ખાનગી પક્ષ દ્વારા હોય કે જાહેર સંસ્થા અથવા રાજ્ય દ્વારા હોય, તે અનિવાર્યપણે એક વ્યાપારી વ્યવહાર છે. વ્યાપારી નિર્ણય પર પહોંચવામાં જે બાબતો સર્વોચ્ચ મહત્વ ધરાવે છે તે વ્યાપારી બાબતો છે. તે આ હશે: (૧) તે કિંમત જેની પર સામેનો પક્ષ કાર્ય કરવા તૈયાર છે; (૨) શું ઓફર કરવામાં આવેલ માલ અથવા સેવાઓ જરૂરી વિશિષ્ટતાઓ (સ્પષ્ટીકરણો) મુજબની છે; (૩) શું નિવિદાઓ ભરનાર વ્યક્તિ વિશિષ્ટતાઓ અનુસાર માલ અથવા સેવાઓ પહોંચાડવાની ક્ષમતા ધરાવે છે. જ્યારે નોંધપાત્ર માનવબળના જોડાણ અથવા ચોક્કસ કૌશલ્યોની જરૂરિયાતવાળા મોટા કાર્યોના કરારો આપવાના હોય, ત્યારે કામની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવા માટે નિવિદાદારની નાણાકીય ક્ષમતા પણ મહત્વપૂર્ણ છે; (૪) જરૂરી ધોરણ અને ગુણવત્તાવાળો માલ કે સેવાઓ પહોંચાડવાની અથવા કાર્ય કરવાની

નિવિદાદારની ક્ષમતા; (પ) નિવિદાદારનો ભૂતકાળનો અનુભવ, અને શું તેણે અગાઉ સમાન કાર્ય સફળતાપૂર્વક પૂર્ણ કર્યું છે; (ડ) માલ અથવા સેવાઓ પહોંચાડવામાં જે સમય લાગશે તે; અને ઘણીવાર (ઢ) અનુવર્તી કાર્યવાહી કરવાની, ખામીઓ સુધારવાની અથવા કરાર પછીની સેવાઓ આપવાની નિવિદાદારની ક્ષમતા. જ્યારે રાજ્ય અથવા જાહેર સંસ્થા વ્યાપારી વ્યવહારમાં પ્રવેશે છે ત્યારે પણ, કોઈ ચોક્કસ પક્ષને કરાર આપવાના તેના નિર્ણયમાં પ્રવર્તતી બાબતો સમાન જ હશે. જો કે, કારણ કે રાજ્ય અથવા જાહેર સંસ્થા અથવા રાજ્યની કોઈ એજન્સી આવા કરારમાં પ્રવેશે છે, તેથી આપેલા કેસમાં, આવા વ્યાપારી વ્યવહારમાં પણ જાહેર કાયદા અથવા જાહેર હિતનું તત્વ સામેલ હોઈ શકે છે.

જાહેર હિતના આ તત્વો કયા છે? (૧) કરારના હેતુઓ માટે જાહેર નાણાં ખર્ચવામાં આવશે; (૨) જે માલ અથવા સેવાઓ શરૂ કરવામાં આવી રહી છે તે જાહેર હેતુ માટે હોઈ શકે છે, જેમ કે, રસ્તાઓ, જાહેર ઇમારતો, પાવર પ્લાન્ટ્સ અથવા અન્ય જાહેર સુવિધાઓનું નિર્માણ. (૩) કરાર સમયસર પૂર્ણ થાય તેમાં જનતાને સીધો રસ હશે જેથી સેવાઓ જનતાને ઝડપથી ઉપલબ્ધ થઈ શકે. (૪) નિવિદાદાર દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલા કાર્યની ગુણવત્તા અથવા પૂરા પાડવામાં આવેલા માલમાં પણ જનતાને રસ હશે.

કાર્ય અથવા માલની નબળી ગુણવત્તા પ્રચંડ જાહેર મુશ્કેલી તરફ દોરી શકે

છે અને ભૂલો સુધારવામાં અથવા ખામીઓ દૂર કરવામાં અથવા કેટલીકવાર આખું કાર્ય ફરીથી કરવામાં નોંધપાત્ર નાણાકીય ખર્ચ કરાવી શકે છે, જેનાથી જાહેર નાણાંનો વધુ ખર્ચ થાય છે અને સેવાઓ, સુવિધાઓ અથવા માલની ઉપલબ્ધતામાં વિલંબ થાય છે, દા.ત. પાવર પ્રોજેક્ટ શરૂ કરવામાં વિલંબ, જેમ કે વર્તમાન કેસમાં છે, વીજળીની અછત, ઔદ્યોગિક વિકાસમાં અવરોધ, સામાન્ય જનતાને મુશ્કેલી અને નોંધપાત્ર ખર્ચ વધારા તરફ દોરી શકે છે.

જ્યારે જાહેર સત્તાધિકારી અથવા રાજ્ય દ્વારા કરાર આપવાને પડકારતી રિટ પિટિશન હાઈકોર્ટમાં દાખલ કરવામાં આવે છે, ત્યારે અદાલતને સંતોષ થવો જોઈએ કે આવી પિટિશનને ગ્રાહ્ય રાખવામાં જાહેર હિતનું કોઈ તત્વ સામેલ છે. જો, ઉદાહરણ તરીકે, વિવાદ શુદ્ધ રીતે બે નિવિદાઓના આધારે વચ્ચેનો હોય, તો અદાલતે એ જોવા માટે ખૂબ જ સાવધ રહેવું જોઈએ કે શું આ મુકદ્દમામાં જાહેર હિતનું કોઈ તત્વ સામેલ છે. બે નિવિદાઓના આધારે દ્વારા ઓફર કરાયેલા ભાવોમાં માત્ર તફાવત એ નક્કી કરવામાં નિર્ણાયક હોઈ શકે કે ન પણ હોઈ શકે કે આવા વ્યાપારી વ્યવહારમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં કોઈ જાહેર હિત સામેલ છે કે નહીં. એ ધ્યાનમાં રાખવું અગત્યનું છે કે અદાલતના હસ્તક્ષેપથી, સૂચિત પ્રોજેક્ટમાં ઘણો વિલંબ થઈ શકે છે, જેનાથી એક અથવા બીજા નિવિદાદારની તરફેણમાં વિવાદનો નિર્ણય કરીને અદાલત આખરે જાહેર

નાણાંમાં જે બચત કરશે તેના કરતાં ખર્ચ ઘણો વધી જશે. તેથી, જ્યાં સુધી અદાલતને સંતોષ ન થાય કે ત્યાં નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં જાહેર હિત છે, અથવા વ્યવહાર દૂષિત ઈરાદાથી કરવામાં આવ્યો છે, ત્યાં સુધી અદાલતે બે હરીફ નિવિદાઓધારકો વચ્ચેના વિવાદોમાં અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં."

(૧૮.૪) એર ઈન્ડિયા લિ. વિ. કોચીન ઈન્ટરનેશનલ એરપોર્ટ લિ., [૨૦૦૦] ૨ એસસીસી ૬૧૭ માં, આ કોર્ટે અગાઉના કેટલાક નિર્ણયોમાં સ્પષ્ટ કરાયેલા હસ્તક્ષેપના વ્યાપનો સારાંશ આ પ્રમાણે આપ્યો હતો:

"કોઈ કરાર આપવો, પછી ભલે તે ખાનગી પક્ષ દ્વારા હોય કે જાહેર સંસ્થા અથવા રાજ્ય દ્વારા હોય, તે અનિવાર્યપણે એક વ્યાપારી વ્યવહાર છે. નિર્ણય પર પહોંચવા માટે વ્યાપારી નિર્ણયમાં જે બાબતો સર્વોચ્ચ છે તે વ્યાપારી બાબતો છે. રાજ્ય નિર્ણય પર પહોંચવા માટે પોતાની પદ્ધતિ પસંદ કરી શકે છે. તે નિવિદાઓ માટેના આમંત્રણની પોતાની શરતો નક્કી કરી શકે છે અને તે અદાલતી ચકાસણી માટે ખુદી નથી. તે તેને કરવામાં આવેલી ઓફરોમાંથી એકને સ્વીકારવાનો આખરી નિર્ણય લેતા પહેલા વાટાઘાટો કરી શકે છે. કરાર આપવા માટે કિંમત હંમેશા એકમાત્ર માપદંડ હોવી જરૂરી નથી. જો નિવિદાઓની શરતો આવી છૂટછાટ આપતી

હોય તો તે સદ્ભાવનાપૂર્ણ (બોના ફાઇડ) કારણોસર કોઈપણ છૂટછાટ આપવા માટે સ્વતંત્ર છે. તે ઓફરને સર્વોચ્ચ અથવા સૌથી નીચી હોવા છતાં પણ સ્વીકારી ન શકે. પરંતુ રાજ્ય, તેના કોર્પોરેશનો, સાધનો અને એજન્સીઓ તેમના દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણો, સ્તિવિદ્યુસ અને પ્રક્રિયાઓનું પાલન કરવા માટે બંધાયેલા છે અને તેમાંથી મનસ્વી રીતે વિચલિત થઈ શકતા નથી. જો કે તે નિર્ણય અદાલતી સમીક્ષાને પાત્ર નથી, છતાં અદાલત નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાની તપાસ કરી શકે છે અને જો તે દૂષિત ઈરાદા, અતાર્કિકતા અને મનસ્વીતાથી દૂષિત જણાય તો હસ્તક્ષેપ કરી શકે છે. રાજ્ય, તેના કોર્પોરેશનો, સાધનો અને એજન્સીઓની તમામ સંબંધિતો પ્રત્યે ન્યાયી રહેવાની જાહેર ફરજ છે. નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં કોઈ ખામી જણાય તો પણ અદાલતે અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ તેની વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ ખૂબ જ સાવધાનીપૂર્વક કરવો જોઈએ અને તેનો ઉપયોગ માત્ર જાહેર હિતના પ્રવર્ધન માટે જ કરવો જોઈએ અને માત્ર કોઈ કાનૂની મુદ્દો સાબિત થવા પર જ નહીં. અદાલતે હંમેશા એ નક્કી કરવા માટે વ્યાપક જાહેર હિતને ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે તેના હસ્તક્ષેપની જરૂર છે કે નહીં. માત્ર જ્યારે તે એવા નિષ્કર્ષ પર આવે કે અતિશય જાહેર હિત માટે હસ્તક્ષેપ જરૂરી છે, ત્યારે જ અદાલતે હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ."

[ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે]

(૧૮.૫) એસોસિએશન ઓફ રજીસ્ટ્રેશન પ્લેટ્સ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, [૨૦૦૫] ૧ એસસીસી ૬૭૯ માં, આ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો:

".....બંધારણનો અનુચ્છેદ ૧૪ સરકારને તેની ઈચ્છા અને આનંદ મુજબ મનસ્વી રીતે કોઈ કોન્ટ્રાક્ટરની પસંદગી કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. તેણે કરાર આપવા માટે વ્યાજબી, ન્યાયી રીતે અને જાહેર હિતમાં કાર્ય કરવું પડશે. તે જ સમયે, કોઈ પણ વ્યક્તિ સરકાર સાથે વ્યવસાય કરવાનો મૂળભૂત અધિકાર હોવાનો દાવો કરી શકતો નથી. તે માત્ર એટલો જ દાવો કરી શકે છે કે કરાર માટેની સ્પર્ધામાં, તેની સાથે જાહેર હિતને નુકસાન થાય તે રીતે અન્યાયી વર્તન અને ભેદભાવ થવો જોઈએ નહીં. ..."

(૧૮.૬) બી.એસ.એન. જોશી વિ. નાયર કોલ સર્વિસીસ લિ., [૨૦૦૬] ૧૧ સ્કેલ ૫૨૬ માં, આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું:

"તે સાચું હોઈ શકે છે કે કરાર સૌથી ઓછી બોલી લગાવનાર નિવિદાદારને આપવો જરૂરી નથી પરંતુ તે એટલું જ સાચું છે કે એમ્પ્લોયર (નિયોક્તા) તેના માટે શ્રેષ્ઠ ન્યાયાધીશ છે; આ બાબત સામાન્ય રીતે તેના અધિકારક્ષેત્રમાં હોવાથી, આવી બાબતમાં અદાલતનો હસ્તક્ષેપ ન્યૂનતમ હોવો જોઈએ. આ પ્રકારના કેસમાં આવી બાબતોમાં હાઈકોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર મર્યાદિત હોવાથી, જ્યાં સુધી એમ્પ્લોયરના ભાગ પર ગેરકાયદેસરતા અથવા મનસ્વીતા રેકૉર્ડ પર સ્પષ્ટ ન દેખાય ત્યાં સુધી

અદાલતે સામાન્ય રીતે અદાલતી સંયમ રાખવો જોઈએ."

૧૯. વહીવટી કાર્યવાહીની અદાલતી સમીક્ષાનો હેતુ મનસ્વીતા, અતાર્કિકતા, ગેરવાજબીપણું, પક્ષપાત અને દૂષિત ઈરાદાને રોકવાનો છે. તેનો હેતુ એ તપાસવાનો છે કે પસંદગી કે નિર્ણય 'કાયદેસર રીતે' લેવામાં આવ્યો છે કે નહીં, અને પસંદગી કે નિર્ણય 'યોગ્ય' છે કે નહીં તે તપાસવાનો નથી. જ્યારે નિવિદાઓ અથવા કરારો આપવા સંબંધિત બાબતોમાં અદાલતી સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, ત્યારે કેટલીક વિશેષ વિશેષતાઓ ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ. કરાર એ વ્યાપારી વ્યવહાર છે. નિવિદાઓનું મૂલ્યાંકન કરવું અને કરાર આપવા તે અનિવાર્યપણે વ્યાપારી કાર્યો છે. સમાનતા અને કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો અંતર જાળવી રાખે છે. જો કરાર આપવા સંબંધિત નિર્ણય સદ્ભાવનાપૂર્ણ (બોના ફાઈડ) હોય અને જાહેર હિતમાં હોય, તો અદાલતો અદાલતી સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં, ભલે કોઈ પ્રક્રિયાત્મક વિચલન અથવા મૂલ્યાંકનમાં ભૂલ અથવા નિવિદાદારને કોઈ પૂર્વગ્રહ સાબિત થતો હોય. અદાલતી સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ જાહેર હિતના ભોગે ખાનગી હિતના રક્ષણ માટે અથવા કરાર આધારિત વિવાદો નક્કી કરવા માટે કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં. અસંતોષ ધરાવતો નિવિદાદાર કે કોન્ટ્રાક્ટર હંમેશા સિવિલ કોર્ટમાં નુકસાનીની માંગ કરી શકે છે. કાલ્પનિક ફરિયાદો, ઘવાયેલા ગૌરવ અને વ્યવસાયિક હરીફાઈ ધરાવતા અસફળ નિવિદાઓનાધારકો દ્વારા કોઈ ટેકનિકલ/પ્રક્રિયાત્મક ઉલ્લંઘન અથવા પોતાના

પ્રત્યેના કોઈ પૂર્વગ્રહના તલમાંથી તાડ બનાવવાના અને અદાલતી સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને હસ્તક્ષેપ કરવા માટે અદાલતોને મનાવવાના પ્રયાસોનો પ્રતિકાર કરવો જોઈએ. આવા હસ્તક્ષેપો, પછી ભલે તે વચગાળાના હોય કે અંતિમ, જાહેર કાર્યોને વર્ષો સુધી અટકાવી શકે છે, અથવા હજારો અને લાખો લોકોને રાહત અને સહાયમાં વિલંબ કરી શકે છે અને પ્રોજેક્ટના ખર્ચમાં ઘણો વધારો કરી શકે છે. તેથી, અદાલતે અદાલતી સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને નિવિદાઓ અથવા કરાર સંબંધી બાબતોમાં હસ્તક્ષેપ કરતા પહેલા, પોતાની જાતને નીચેના પ્રશ્નો પૂછવા જોઈએ:

(i) શું સત્તાધિકારી દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા અથવા લેવાયેલ નિર્ણય દૂષિત ઈરાદાવાળો અથવા કોઈની તરફેણ કરવાના હેતુવાળો છે.

અથવા

શું અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા અથવા લેવાયેલ નિર્ણય એટલો મનસ્વી અને અતાર્કિક છે કે અદાલત કહી શકે: 'નિર્ણય એવો છે કે વ્યાજબી રીતે અને સંબંધિત કાયદા અનુસાર કાર્ય કરતું કોઈ પણ જવાબદાર સત્તાધિકારી આ નિર્ણય પર પહોંચી શક્યું ન હોત.'

(ii) શું જાહેર હિત પ્રભાવિત થાય છે.

જો જવાબો નકારાત્મકમાં હોય, તો અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ કોઈ હસ્તક્ષેપ થવો જોઈએ નહીં. બ્લેક-લિસ્ટિંગ અથવા નિવિદાદાર/કોન્ટ્રાક્ટર પર દંડાત્મક

પરિણામો લાદવા અથવા રાજ્યની સંપત્તિની વહેંચણી (પ્લોટો/દુકાનો, પરવાના (લાઇસન્સ) આપવા, ડીલરશીપ અને ફ્રેન્ચાઇઝીની ફાળવણી) એક અલગ સ્તર પર છે કારણ કે તેમાં કાર્યવાહીમાં ઉચ્ચ સ્તરની નિષ્પક્ષતાની જરૂર પડી શકે છે.

સંદર્ભ: પ્રથમ હિસ્સા (સ્ટ્રેચ) માટેનો કોન્ટ્રાક્ટ

૨૦. નિવિદાઓ પ્રક્રિયામાં રૂ. ૧૦ લાખ કે તેથી વધુ રકમ ધરાવતા તમામ નિવિદાઓનું મૂલ્યાંકન પ્રોજેક્ટ સ્તરની સમિતિ (જેમાં ઉપરના ફક્ત ૪ માં વર્ણવેલ ચાર સભ્યો છે) દ્વારા કરવામાં આવે તે જરૂરી છે અને તેમની વિગતો/ભલામણો મંજૂર કરનાર/સ્વીકારનાર સત્તાધિકારી સમક્ષ મૂકવાની રહે છે. ઓરિસ્સા પબ્લિક વર્ક્સ ડિપાર્ટમેન્ટ કોડ (ટૂંકમાં 'કોડ') ની કલમ ૩.૫.૧૮ મુજબ, નિવિદાઓની માન્યતા નક્કી કરતી વખતે નિવિદાઓ પર વિચાર કરનાર સત્તાધિકારીએ કેટલાંક મુદ્દાઓ ધ્યાનમાં લેવા જરૂરી છે. ધ્યાનમાં લેવાના આવા મુદ્દાઓ પૈકીના બે મુદ્દા એ છે કે, શું નિવિદાદારે નિર્દિષ્ટ ઇએમડી (અર્નેસ્ટ મની ડિપોઝિટ) જમા કરાવી છે અને શું ટાંકવામાં આવેલા દરોમાં કોઈ અયોગ્ય રીતે નીચા અને અવાસ્તવિક (unworkable) દરો શામેલ છે.

૨૧. નિવિદાની શરતો નિવિદાદારને કોઈપણ રાષ્ટ્રીયકૃત બેંક દ્વારા જારી કરાયેલ NSC/પોસ્ટલ ટાઇમ ડિપોઝિટ/પોસ્ટલ સેવિંગ પાસબુક/ડિપોઝિટ રિસીપ્ટો ગીરો મૂકીને અર્નેસ્ટ મની ડિપોઝિટ (ઇએમડી) સબમિટ કરવાનો વિકલ્પ આપે છે. પ્રથમ સામાવાળાએ ઇએમડી સંબંધિત શરતના પાલનમાં રૂ.

૧,૭૦,૦૦૦ ની ડિપોઝિટ સંબંધિત પોસ્ટલ TD એકાઉન્ટની પાસબુક ગીરો મૂકી હતી. જરૂરી ઇએમડી સબમિટ કરવામાં આવી છે તેની ખાતરી કરવા માટે વિભાગ TD પાસબુકની અસલિયતની ચકાસણી કરવા માટે હકદાર છે. આ કેસમાં, સમિતિ નિવિદાઓ પર વિચાર કરે તે પહેલાં જ એક ફરિયાદ પણ મળી હતી જેમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી TD પાસબુકમાં ચેડાં અને ફેરફાર કરવામાં આવ્યા હતા. તેથી વિભાગ માટે પોસ્ટલ વિભાગ પાસેથી તે બાબતની પુષ્ટિ મેળવવી સ્વાભાવિક હતી કે શું TD પાસબુક અસલી અને માન્ય હતી. તેની પૂછપરછના જવાબમાં પોસ્ટ ઓફિસના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ તરફથી એવો જવાબ મળ્યો કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરાયેલી રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ ની ટર્મ ડિપોઝિટ પાસબુક પર કોઈ કાર્યવાહી કરવાની નથી. તેથી, સમિતિએ એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે પાંચમા સામાવાળાનું નિવિદાઓ ખામીયુક્ત હતું કારણ કે તેની સાથે માન્ય ઇએમડી સામેલ ન હતી. એમ કહી શકાય નહીં કે સમિતિએ ઉક્ત નિર્ણય પર પહોંચવામાં ગેરવાજબી અને મનસ્વી રીતે કામ કર્યું હતું. સમિતિએ TD પાસબુક અને પરિણામે નિવિદાઓ નકારતા પહેલા પાંચમા સામાવાળાને કારણ દર્શક નોટિસ મોકલી ન હતી, કારણ કે કોડની કલમ ૩.૫.૧૮ સ્પષ્ટ કરે છે કે કોઈપણ નિવિદાઓનો સ્વીકાર સંપૂર્ણપણે સ્વીકારનાર સત્તાધિકારીના વિવેકાધિકાર પર છે અને કોઈ પણ નિવિદાદાર નિવિદાઓ નકારવા માટે સત્તાધિકારી પાસે કારણ દર્શાવવાની માંગ કરી શકે નહીં.

૨૨. આપણે અગાઉ જ જોયું છે કે જ્યારે સમિતિએ પોસ્ટલ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટના તારીખ ૧૪.૩.૨૦૦૫ ના પત્ર પર કાર્યવાહી કરી હતી, ત્યારે હાઈકોર્ટે રિટ પિટિશનની પેન્ડન્સી (લંબિત અવધિ) દરમિયાન જુનાગઢ પોલીસ સ્ટેશનના ઓફિસર ઇન ચાર્જ દ્વારા સબમિટ કરવામાં આવેલા તપાસ અહેવાલ પર કાર્યવાહી કરી હતી. જ્યારે ૨૫.૧.૨૦૦૬ ના રોજ SLP વિચારણા માટે આવી, ત્યારે આ કોર્ટે રાજ્યને પોસ્ટ ઓફિસના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટનો અહેવાલ અને પોલીસ તપાસનો અહેવાલ રેકૉર્ડ પર લાવવા નિર્દેશ આપ્યો હતો. તદનુસાર, રાજ્યએ આ કોર્ટ સમક્ષ ત્રણ અહેવાલો રજૂ કર્યા. પ્રથમ પોસ્ટલ વિભાગનો વિગતવાર વિજિલન્સ ઇન્કવાયરી રિપોર્ટ (તર્કબદ્ધ તપાસ અહેવાલ) છે, જેમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે સબ-પોસ્ટ માસ્ટર, મુખીગુડા દ્વારા જારી કરાયેલ TA એકાઉન્ટ પાસબુક નં. ૧૫૪૧૨૦ ને અસલી ગણવી જોઈએ નહીં. બીજો જુનાગઢ પોલીસ સ્ટેશનના ઓફિસર ઇન ચાર્જનો તારીખ ૧૬.૮.૨૦૦૬ નો તપાસ અહેવાલ છે, જેમાં હાઈકોર્ટમાં સબમિટ કરાયેલા તેમના અગાઉના અહેવાલનો પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો છે કે પાસબુક અસલી છે અને પાંચમા સામાવાળા દ્વારા ૦૬.૧૨.૨૦૦૪ ના રોજ પોસ્ટલ TA એકાઉન્ટ નં. ૧૫૪૧૨૦ માં રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ ની રકમ જમા કરવામાં આવી હતી. ત્રીજો પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ, કાલાહાંડીનો તારીખ ૨૮.૧૦.૨૦૦૬ નો અહેવાલ છે, જેમાં એવો અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો છે કે પાંચમા સામાવાળાએ ૬.૧૨.૨૦૦૪ ના રોજ રૂ. ૧,૭૦,૦૦૦ જમા કરાવ્યા ન હતા અને સબ-પોસ્ટ માસ્ટર, મુખીગુડાએ

પાંચમા સામાવાળાને તેમનું નિવિદાઓ મંજૂર કરાવવામાં મદદ કરવા માટે ડિપોઝિટની તારીખ ૬.૧૨.૨૦૦૪ દર્શાવી હતી. જ્યારે પોસ્ટલ વિજિલન્સ સેલનો તપાસ અહેવાલ અને પોસ્ટલ વિભાગના પત્રો સ્પષ્ટપણે માને છે કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરાયેલ TD એકાઉન્ટ પાસબુક નં. ૧૫૪૧૨૦ અસલી ન હતી, ત્યારે પોલીસ સ્ટેશનના ઓફિસર ઇન ચાર્જનો અહેવાલ એવો નિષ્કર્ષ કાઢે છે કે પાસબુક અસલી છે અને બનાવટી નથી. પરંતુ નોંધપાત્ર રીતે, ઉચ્ચ સત્તાધિકારી એટલે કે પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ, કાલાહાંડી દ્વારા તારીખ ૨૮.૧૦.૨૦૦૬ નો ત્યારપછીનો પોલીસ અહેવાલ જણાવે છે કે પાંચમા સામાવાળાએ સબ-પોસ્ટ માસ્ટર મુખીગુડાની મિલીભગતથી ભૂતકાળની તારીખ વાળી (pre-dated) પાસબુક મેળવી હતી.

૨૩. અમે વિવિધ અહેવાલોનો ઉદ્દેશ માત્ર એ દર્શાવવા માટે કર્યો છે કે TD પાસબુકની અસલિયત વિશે ભિન્ન મંતવ્યો અસ્તિત્વ ધરાવે છે. ઇએમડી પેટે નિવિદાદારો પૈકીના એક દ્વારા સબમિટ કરાયેલી TD પાસબુક અસલી છે કે બનાવટી તે મુદ્દા પર ચોક્કસ તારણ રેકૉર્ડ કરવું સંપૂર્ણપણે બિનજરૂરી છે. આ કેસમાં, પોસ્ટ ઓફિસના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટે વિભાગને જાણ કરી હોવાથી કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરાયેલી પોસ્ટલ TD પાસબુક પર કોઈ કાર્યવાહી થવી જોઈએ નહીં, સમિતિએ એવું ઠેરવવાની કાર્યવાહી કરી કે તેનું નિવિદાઓ 'બિન-પ્રતિભાવ આપનારું' (non-responsive) અથવા ખામીયુક્ત હતું કારણ કે તેની સાથે માન્ય ઇએમડી ન હતી. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, અસફળ નિવિદાદાર

દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ પિટિશનમાં જે મર્યાદિત પ્રશ્ન પર વિચાર કરવાનો હતો તે એ છે કે શું સમિતિએ આવો નિર્ણય લેવામાં ગેરવાજબી રીતે કામ કર્યું હતું. તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે તેણે તેમ કર્યું ન હતું. નિવિદાઓની સાથે પ્રિસ્કાઈબડ (નક્કી કરાયેલી) ઇએમડી હોવી જરૂરી હતી. જો ઇએમડી પેટે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા ગીરો મુકાયેલી TD પાસબુક જારી કરનાર પોસ્ટલ વિભાગે જ જણાવ્યું હોય કે તેના પર કોઈ કાર્યવાહી થવી જોઈએ નહીં, તો સમિતિ દ્વારા તેની અસલિયત વિશે વધુ તપાસ કરવા અને નિવિદાઓને મૂલ્યાંકનને રોકી રાખવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. ઉદાહરણ તરીકે જો બેંક દ્વારા જારી કરાયેલ પે ઓર્ડર/બેંકર્સ ચેક/ડિમાન્ડ ડ્રાફ્ટ ઇએમડી તરીકે રજૂ કરવામાં આવે અને બેંક જાણ કરે કે આવા પે ઓર્ડર/ચેક/DD પર કોઈ કાર્યવાહી થવી જોઈએ નહીં, તો સંબંધિત સત્તાધિકારી પાસેથી મૂલ્યાંકનની પ્રક્રિયાને સ્થગિત કરવાની અને માન્યતા અથવા અસલિયતના સંબંધમાં તપાસ હાથ ધરવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી, પરંતુ બેંક તરફથી મળેલી માહિતી પર જ કાર્યવાહી કરવાની અને ઇએમડી ને ખામીયુક્ત ગણીને તે આધારે નિવિદાઓને મૂલ્યાંકન સાથે આગળ વધવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.

૨૪. પાંચમા સામાવાળાના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે વિભાગે તેમની સામે મળેલી ફરિયાદ પર, તેમને કારણ દર્શાવવાની તક આપ્યા વિના કાર્યવાહી કરવી જોઈતી ન હતી. આ દલીલમાં કોઈ યોગ્યતા નથી. કોઈ ફરિયાદ મળી હોય કે ન મળી હોય, વિભાગ અર્નેસ્ટ મની ડિપોઝિટ તરીકે ગીરો મુકાયેલા

દસ્તાવેજની પ્રમાણભૂતતા ચકાસવા માટે હકદાર છે. આવી ચકાસણી નિયમિતપણે કરવામાં આવે છે. સમિતિ ન તો નિવિદાદારને બ્લેકલિસ્ટ કરી રહી હતી કે ન તો નિવિદાદાર પર કોઈ શિક્ષાત્મક પરિણામો લાવી રહી હતી. તે માત્ર નિવિદાઓને ખામીયુક્ત ગણી રહી હતી. તેથી, તે તબક્કે નિવિદાદારને કારણ દર્શાવવાની તક આપવાની કોઈ જરૂર નહોતી. અમે નિઃશંકપણે સંમત છીએ કે સમિતિ નિવિદાદારને પરિસ્થિતિ સ્પષ્ટ કરવાની તક આપી શકી હોત. પરંતુ તેમ કરવામાં નિષ્ફળતા, ઇએમડી ને ખામીયુક્ત ગણવાની સમિતિની કાર્યવાહીને ગેરકાયદેસર કે મનસ્વી બનાવી શકે નહીં.

રૂપ. હાઈકોર્ટ દ્વારા ન્યાયિક સમીક્ષા ના મર્યાદિત અવકાશમાં એ પ્રશ્નની તપાસ પરિકલ્પિત હતી કે શું નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં કોઈ ભૌતિક અનિયમિતતા હતી અથવા સમિતિનો નિર્ણય અને તેના પરિણામે પાંચમા સામાવાળાના નિવિદાઓનો અસ્વીકાર અતાર્કિક, ગેરવાજબી કે મનસ્વી હતો. નિવિદાઓની વિચારણા વખતે ઉપલબ્ધ સામગ્રીના આધારે લેવાયેલા સમિતિના નિર્ણયની માન્યતાને, રિટ કાર્યવાહીમાં સબમિટ કરાયેલા ત્યારપછીના પોલીસ તપાસ અહેવાલના સંદર્ભમાં ચકાસી શકાય નહીં. તેમજ TD પાસબુક અસલી હોવાનો અભિપ્રાય આપતા કોઈ અહેવાલના આધારે સમિતિએ પાસબુકનો સ્વીકાર ન કરીને મનસ્વી રીતે કામ કર્યું છે તેમ પણ ઠેરવી શકાય નહીં. હાઈકોર્ટ સમિતિના નિર્ણય પર અપીલ સાંભળવા બેઠી ન હતી. તેથી, હાઈકોર્ટ ત્યારપછીના પોલીસ તપાસ અહેવાલ પર આધાર રાખીને, જેની સચોટતા હજુ

સ્થાપિત થવાની બાકી છે, એવું ઠેરવી શકે નહીં કે નિવિદાઓ સમિતિ TD પાસબુક નકારવામાં ખોટી હતી. વધુમાં, હાઈકોર્ટ અસલી મુદ્દાથી ચૂકી ગઈ. વિચારણા માટેનો પ્રશ્ન એ નહોતો કે પાંચમા સામાવાળા દ્વારા ગીરો મુકાયેલી TD પાસબુક અસલી છે કે નહીં. વિચારણા માટેનો પ્રશ્ન એ હતો કે શું સમિતિએ ઉક્ત TD પાસબુક નકારવામાં મનસ્વી કે અતાર્કિક રીતે કામ કર્યું હતું.

૨૬. પાંચમા સામાવાળાના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે જો સમિતિ તથ્યોના ખોટા આધાર પર આગળ વધી હોત, તો તે નિર્ણય ન્યાયિક સમીક્ષાને પાત્ર હતો. 'સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર એજ્યુકેશન એન્ડ સાયન્સ વિ. મેટ્રોપોલિટન બોરો ઓફ ટેમસાઈડ', [૧૯૭૬] ૩ ઓલ ઈઆર (All ER) ૬૬૫ માં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સના નીચેના અવલોકનો પર ભરોસો મૂકવામાં આવ્યો હતો:

"ઘણા કાયદાઓમાં મંત્રી અથવા અન્ય સત્તાધિકારીને વિવેકાધિકારની સત્તા આપવામાં આવે છે અને આ કિસ્સાઓમાં વિવેકાધિકારના કોઈપણ ઉપયોગની સમીક્ષા કરવાની કોર્ટની સત્તા, જો કે હજી પણ વાસ્તવિક છે, મર્યાદિત છે. આ કિસ્સાઓમાં એવું કહેવાય છે કે અદાલતો પોતાના અભિપ્રાયને મંત્રીના અભિપ્રાયના સ્થાને મૂકી શકતી નથી; તેઓ એવા આધારો પર હસ્તક્ષેપ કરી શકે છે કે મંત્રીએ તેમની સત્તાઓની તદ્દન બહાર અથવા અધિનિયમના હેતુની બહાર, અથવા અન્યાયી રીતે, અથવા તથ્યના ખોટા આધાર પર કામ કર્યું છે. પરંતુ એવા સિદ્ધાંતો અંગે કોઈ સાર્વત્રિક નિયમ નથી કે જેના પર વિવેકાધિકારના ઉપયોગની સમીક્ષા

થઈ શકે;"

'બેરિયમ કેમિકલ્સ લિ. વિ. ધ કંપની લો બોર્ડ', [[૧૯૬૬] સપ્લિ. SCR ૩૧૧] માં આ કોર્ટના નીચેના અવલોકનો પર પણ ભરોસો મૂકવામાં આવ્યો છે:

"કોઈ શંકા નથી કે અભિપ્રાયની રચના વ્યક્તિલક્ષી (subjective) છે પરંતુ કાર્યવાહી માટે પૂર્વશરત (sine qua non) તરીકે અનુમાન સાથે સંબંધિત પરિસ્થિતિઓનું અસ્તિત્વ દર્શાવી શકાય તેવું હોવું જોઈએ. જો કાર્યવાહી પર એવા આધારે પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવે કે કલમ દ્વારા પરિકલ્પિત પ્રકારના અનુમાન તરફ દોરી જાય તેવી કોઈ પરિસ્થિતિ અસ્તિત્વમાં નથી, તો જ્યાં સુધી પરિસ્થિતિઓનું અસ્તિત્વ સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી કાર્યવાહી હસ્તક્ષેપ માટે ખુદ્દી થઈ શકે છે."

આ નિર્ણયો કોઈ સહાયરૂપ નથી. આ કેસમાં, સમિતિએ વાસ્તવમાં એક તથ્યપૂર્ણ આધાર પર કામ કર્યું હતું, એટલે કે, પોસ્ટ્સના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ તરફથી મળેલી તે માહિતી કે TD પાસબુક પર કોઈ કાર્યવાહી થવી જોઈએ નહીં. પોસ્ટ્સના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી ઉક્ત માહિતી પાછળથી ખોટી માલૂમ પડી હોય તો પણ, તે સમિતિ દ્વારા આવી માહિતી પર લેવામાં આવેલી કાર્યવાહીને અમાન્ય કરશે નહીં. આ કેસમાં, વાસ્તવમાં, અત્યાર સુધી પણ એવું દર્શાવવા માટે કંઈ નથી કે પોસ્ટ્સના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટે તેમના તારીખ

૧૪.૩.૨૦૦૫ ના પત્રમાં આપેલી માહિતી ખોટી હતી. TD પાસબુક ખરેખર અસલી હતી કે નહીં તે મુદ્દા પર અમે કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કરી રહ્યા નથી કારણ કે તે આ કેસમાં વિચારણા માટે સીધો ઉદ્ભવતો નથી. નોંધવા જેવી બાબત માત્ર એટલી જ છે કે હાઈકોર્ટે કોન્ટ્રાક્ટમાં હસ્તક્ષેપ કરીને પોતાની ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાની મર્યાદા ઓળંગી દીધી છે.

બાબત: બીજા હિસ્સા (સ્ટ્રેચ) માટેનો કોન્ટ્રાક્ટ

૨૭. હાઈકોર્ટે ગુણદોષ ના આધારે બાબત પર વિચાર કર્યા વિના પણ બીજા હિસ્સા સંબંધિત કરારને રદ કર્યો છે. તે એ આધાર પર આગળ વધ્યું કે પાંચમા સામાવાળાના બંને નિવિદાઓ માત્ર પ્રથમ નિવિદાઓ માટે ઇએમડી તરીકે ઓફર કરાયેલી ટર્મ ડિપોઝિટ પાસબુકની બનાવટ/ચેડાંના આધારે જ નકારવામાં આવ્યા હતા. અમે પ્રથમ નિવિદાઓની ચર્ચા કરતી વખતે અગાઉ જ ઠેરવ્યું છે કે પાંચમા સામાવાળાના નિવિદાઓને બાકાત રાખવાના/નકારવાના નિર્ણયમાં કોઈ અનિયમિતતા નહોતી. તેથી, બીજા નિવિદાઓને સંદર્ભમાં કામ સોંપવામાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટેના હાઈકોર્ટના ચુકાદાનો મુખ્ય આધાર જ ગાયબ થઈ જાય છે. ગમે તે હોય. સમિતિએ પાંચમા સામાવાળાનું નિવિદાઓ નકારવા માટે અન્ય કારણો પણ આપ્યા છે, જે વિચારણાને પાત્ર છે.

૨૮. પાંચમા સામાવાળાએ આઈટમ નં. ૧૯ (C.C. લાઈનિંગ) ના સંબંધમાં અયોગ્ય રીતે નીચો દર સબમિટ કર્યો હતો. તે અમલમાં મૂકવાની કામગીરીની છેલ્લી આઈટમ હતી, અને તે કામના કુલ અંદાજિત મૂલ્યના લગભગ

પાંચમા ભાગ જેટલી હતી. ઉક્ત કામના સંબંધમાં, વિભાગ દ્વારા અંદાજિત પ્રતિ ઘન મીટર રૂ. ૨૦૨૦.૫૦ ના દરની સામે, પાંચમા સામાવાળાએ માત્ર રૂ. ૨૦ નો હાસ્યાસ્પદ રીતે નીચો દર ટાંક્યો હતો જે અંદાજિત દરના ૧% કરતા પણ ઓછો હતો. તે સ્પષ્ટ છે કે તેઓ તે દરે કામ અમલમાં મૂકી શક્યા ન હોત. CC લાઈનિંગ એ છેલ્લું કામ હોવાને કારણે, એવી પૂરેપૂરી સંભાવના હતી કે નિવિદાદાર કામની અન્ય આઈટમો અમલમાં મૂકે જેના માટે તેણે અન્યો કરતા ઘણી ઊંચી કિંમતો ટાંકી હતી અને છેલ્લી આઈટમ છોડી દે, અથવા કોઈ વિવાદ ઊભો કરે જેથી કામ જોખમમાં મુકાય અને વિલંબ થાય. એ સાચું છે કે કોન્ટ્રાક્ટર એવી દલીલ કરીને જવાબ આપી શક્યા હોત કે તેણે કામની અન્ય આઈટમોની કિંમત એવી રીતે નક્કી કરી હતી કે જેણે તેને આઈટમો પૈકીની એક માટે ખૂબ જ નીચો દર ટાંકવા સક્ષમ બનાવ્યો. પરંતુ તે પછી સમિતિ આવા વિચિત્ર (freak) દરોની અસર પર વિચાર કરવા માટે હકદાર છે. જ્યાં હાસ્યાસ્પદ રીતે નીચો દર કામની એક મોટી આઈટમના સંબંધમાં હોય, જેને બિલકુલ અંતમાં અમલમાં મૂકવાની હોય, ત્યાં સમિતિ માટે નિવિદાદારના ભાગે કોઈ સુખ ઉદ્દેશ્યની આશંકા રાખવી શક્ય છે. જો સમિતિને લાગ્યું કે છેલ્લી આઈટમના કામ માટે ટાંકવામાં આવેલો દર અવાસ્તવિક માલૂમ પડવાને કારણે કોન્ટ્રાક્ટર કામ અધવચ્ચે છોડી દે તેવી વાજબી સંભાવના છે, જેથી કામ જોખમમાં મુકાય, તો તે ચોક્કસપણે નિવિદાઓ નકારી શકે છે કારણ કે તે કામ કરવા માટે કોન્ટ્રાક્ટરની વિશ્વસનીયતાને અસર કરે છે. અયોગ્ય રીતે નીચો અને અવાસ્તવિક દર અથવા દરો, એ નિવિદાઓ

નકારવા માટેનો આધાર છે (જુઓ કલમ ૩.૫.૧૮ ની નોંધ). કામની કેટલીક આઈટમોના સંબંધમાં નીચા દરો ટાંકવા અને તે દ્વારા કોન્ટ્રાક્ટ મેળવવો અને પછી મોટા દાવા કરીને વિવાદો ઊભા કરવા, એ મોડસ ઓપરેન્ડી (કાર્યપદ્ધતિ) કોન્ટ્રાક્ટરોમાં અસામાન્ય નથી. નિવિદાઓની ઝીણવટભરી તપાસ માટે સમિતિની રચના કરવાનો મુખ્ય હેતુ જ એ શોધવાનો છે કે જો નિવિદાદારને કોન્ટ્રાક્ટ આપવામાં આવે તો કોઈ વિચિત્ર નીચો દર કામને અસર કરશે કે કેમ. જો સમિતિને માલૂમ પડ્યું કે પાંચમા સામાવાળાનું નિવિદાઓ તે આધારે નકારી દેવું જોઈએ, તો ઉક્ત નિર્ણયને ગેરવાજબી કે મનસ્વી કહી શકાય નહીં. સમિતિએ પોતાનું મગજ ચલાવ્યું છે અને એવું કારણ આપીને નિવિદાઓ નકાર્યું છે જે ન તો અતાર્કિક છે ન તો મનસ્વી. ન તો હાઈકોર્ટ કે ન તો આ કોર્ટ આવા તકનીકી મૂલ્યાંકન પર અપીલ સાંભળવા બેસી શકે છે. નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં અથવા નિર્ણયમાં કોઈ ખામી નથી.

૨૯. પાંચમા સામાવાળાના વિદ્વાન વકીલે ધ્યાન દોર્યું કે રેસિડેન્ટ ઓડિટ ઓફિસરે પાંચમા સામાવાળાના બે સૌથી નીચા નિવિદાઓ નકારવાને કારણે સામેલ વધારાના ખર્ચ અંગે એક અહેવાલ આપ્યો હતો અને તે અહેવાલ એ હકીકતનો ઉલ્લેખ કરે છે કે લક્ષ્મણ શર્માએ પણ કામની કેટલીક આઈટમોના સંબંધમાં કેટલાક નીચા દરો ટાંક્યા હતા. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે લક્ષ્મણ શર્માના કિસ્સામાં નીચા દરોની અવગણના કરવી, પરંતુ તેને પાંચમા સામાવાળાનું નિવિદાઓ નકારવાનો આધાર બનાવવો, તે પક્ષપાત અને

ફેવરિટિઝમ (તરફેણબાજી) દર્શાવે છે. જે કામના સંદર્ભમાં લક્ષ્મણ શર્માએ નીચા નિવિદાઓ દરો આપ્યા હોવાનું કહેવાય છે તેનું મૂલ્ય નિર્દિષ્ટ નથી. કોઈ ચોક્કસ નીચો નિવિદાઓ દર કામના અમલીકરણને અસર કરે તેવી સંભાવના છે કે કેમ તેનું મૂલ્યાંકન કરવાનું કામ સમિતિનું છે. તેથી, લક્ષ્મણ શર્માએ પણ કામની કેટલીક આઈટમોના સંબંધમાં નીચા દરો ટાંક્યા હતા તે હકીકત, સમિતિના નિર્ણયને અસર કરશે નહીં.

નિષ્કર્ષ:

૩૦. તેથી અમારો એવો મત છે કે સમિતિ પાસે બંને કેસોમાં પાંચમા સામાવાળાના સૌથી નીચા નિવિદાઓ નકારવા માટે સારા અને પર્યાપ્ત કારણો હતા અને આ બે અપીલોમાં સંબંધિત અપીલકર્તાને આપવામાં આવેલા કોન્ટ્રાક્ટમાં હાઈકોર્ટ માટે હસ્તક્ષેપ કરવાનું કોઈ વાજબીપણું નહોતું. અમે આ બે અપીલોમાં અપીલકર્તાઓના વકીલ દ્વારા સૂચનાઓના આધારે આપવામાં આવેલા નિવિદાઓને પણ રેકૉર્ડ કરીએ છીએ કે, અપીલકર્તાઓ અત્યાર સુધી કાનૂની કાર્યવાહી લંબિત રહેવાને કારણે કામ શરૂ કરવામાં થયેલા વિલંબ માટે દરોમાં કોઈ સુધારો કે વળતર માંગ્યા વિના, પોતપોતાના કામો અમલમાં મૂકવા માટે તૈયાર અને ઉત્સુક છે. નિવિદાઓ રેકૉર્ડ કરવામાં આવે છે.

૩૧. ઉપરના મુદ્દાઓ પરના અમારા તારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ બંને અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે અને બે રિટ પિટિશનોમાં હાઈકોર્ટનો ચુકાદો રદ કરવામાં આવે છે. પાંચમા સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ પિટિશનો

ફગાવી દેવામાં આવે છે. પક્ષકારોએ પોતપોતાનો ખર્ચ ભોગવવાનો રહેશે.

અપીલો મંજૂર કરવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.